

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství B7505

**Studijní obor
(kombinace):** Pedagogika volného času

Vliv volnočasových sportovních aktivit na utváření a
formování osobnosti jedince od mladšího školního věku

Influence of leisure sport activities on a human
personality formation and developement specialized from
a primary school age

Bakalářská práce: 09-FP-KPP- 64

Autor:

Lukáš KAJÍNEK

Podpis:

.....

Adresa:

Jeronýmova 567

460 07, Liberec 7

Vedoucí práce: PaedDr. Ivona Futschiková

Konzultant: Ing. Jan Daněk

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
62	8	1	9	27	2

V Liberci dne: 04.07.2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lukáš Kajínek
adresa: Jeronýmova 567/22c, Liberec 7, 460 07
studijní obor (kombinace): Pedagogika volného času
Název BP: **Vliv volnočasových sportovních aktivit na utváření a formování osobnosti jedince od mladšího školního věku**
Název BP v angličtině: **Leisure sport activities influence on personality formation and development specialized on a primary school**
Vedoucí práce: PaedDr. Ivona Futschiková
Konzultant: Ing. Jan Daněk
Termín odevzdání: květen 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 31.3.2009

_____
děkan

_____
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): KAJÍNEK Lukáš
Datum: 29.6.2009

Podpis:

_____

Název BP:	VLIV VOLNOČASOVÝCH SPORTOVNÍCH AKTIVIT NA UTVÁŘENÍ A FORMOVÁNÍ OSOBNOSTI JEDINCE OD MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU
Vedoucí práce:	PaedDr. Ivona Futschiková
Cíl:	Prozkoumat a vyhodnotit jak aktivní působení volného času formuje pozitivně naladěnou integrovanou osobnost.
Požadavky:	<p>V teoretické části práce prostudovat a analyzovat odbornou literaturu</p> <p>Odhalit zdali existuje pozitivní interakce mezi aktivním působením volného času a osobností jedince</p> <p>Konzultace s vedoucím práce a externím konzultantem</p> <p>Ověřit dosažení cíle v teoretické i praktické části</p> <p>Praktickou část zaměřit na výzkum sledování aktivit dítěte od mladšího školního věku na ZŠ U Školy v Liberci se specializací na lední hokej.</p>
Metody:	<p>Praktické stanovení hypotéz výzkumu zaměřených na dítě od mladšího školního věku</p> <p>Pozorování</p> <p>Rozhovor</p> <p>Dotazník</p>
Literatura:	<p>SVOBODA, B. Pedagogika sportu. Praha: Karolinum, 2000.</p> <p>PUNCH, K. Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál, 2008.</p> <p>GRASGUBER, P.; CACEK, J. Sportovní geny. Brno: Computer Press, 2008.</p> <p>SEKOT, A. Sociologie sportu. Brno: Paido, 2006.</p>

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 04. 07. 2010.

Lukáš Kajínek

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PaedDr. Ivoně Futschikové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, Ing. Janu Daňkovi za obohacující podněty, PhDr. Janu Činčerovi, Ph.D. za odborné rady v průzkumné části práce, své rodině a Tereze za trpělivost a podporu.

VLIV VOLNOČASOVÝCH SPORTOVNÍCH AKTIVIT NA UTVÁŘENÍ A FORMOVÁNÍ OSOBNOSTI JEDINCE OD MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Resumé

Cílem bakalářské práce je zjistit a popsat vybrané vlivy spojené s působením sportovních volnočasových aktivit na osobnost jedince školního věku. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů a terminologií spojenou s problematikou volného času, sportovních činností, osobností jedince a motivace. V empirické části jsou prezentovány výsledky průzkumu provedeného na 167 žácích ZŠ v Liberci. Zaměřuje se zejména na oblast organizace času, motivační činitele, aspirace, cíle a plány v rámci sportovního života. Uvedeny jsou rozhovory s trenéry mládeže ledního hokeje přinášející zajímavá zjištění.

Klíčová slova: volný čas, sportovní aktivity, osobnost, motivace, organizace času, sportovní život, lední hokej

INFLUENCE OF LEISURE SPORT ACTIVITIES ON A HUMAN PERSONALITY FORMATION AND DEVELOPEMENT SPECIALIZED FROM A PRIMARY SCHOOL AGE

Summary

The aim of the bachelor thesis is to describe and find out selected effects connected with the influence of sport leisure activities on a human personality of children of a school age. The theoretical part deals with fundamental terms and special terminology linked to leisure, sport activities, a human personality and motivation issues. The second, empirical, part summarizes the results of the survey investigated with 167 pupils attending a primary and lower secondary school in Liberec. It focuses, primarily, on organizing leisure time, motivation factors, aspiration, aims and future plans within the frame of a sport life. Interviews with ice-hockey coaches providing some interesting findings are also attached.

Keywords: leisure time, sport activities, a human personality, motivation, time management, sport life, ice-hockey

DER EINFLUSS VON SPORTLICHEN FREIZEITAKTIVITÄTEN AUF DIE GESTALTUNG UND DIE FORMUNG DER INDIVIDUALITÄT AB DEM FRÜHEREN SCHULZEITALTER

Zusammenfassung

Ziel der Bachelorarbeit sind ausgewählte Einflüsse festzustellen und zu beschreiben, die mit der Wirkung der Sport und Freizeitaktivitäten an der Persönlichkeit der Schüler verbunden sind. Theoretisches Teil beschäftigt sich mit den Begriffen und der Terminologie, die mit der Freizeitproblematik, den Sportaktivitäten, der Persönlichkeit des Einzelnen und der Motivation verbunden ist. Im Erfahrungsteil sind Ergebnisse der Untersuchung an der Anzahl 167 der Grundschüler in Liberec präsentiert. Es orientiert sich hauptsächlich an die Sphäre der Zeitorganisation, Motivationsfaktor, Aspiration, Ziele und Pläne in der Rahmen des Sportlebens. Die Gespräche mit den Trainern, die die Jugend Eishockey trainieren, zeigen interessante Feststellung.

Schlüsselwörter: Freizeit, Sportaktivitäten, Persönlichkeit, Motivation, Zeitorganisation, Sportleben, Eishockey

Obsah

ÚVOD.....	2
TEORETICKÁ ČÁST	4
1 VOLNÝ ČAS	4
1.1 Vymezení pojmu volný čas	4
1.2 Specifické zvláštnosti volného času.....	5
1.3 Výchova a volný čas.....	6
1.3.1 Výchova mimo vyučování.....	7
1.3.2 Výchova formální, informální, neformální	8
1.4 Zájmová činnost.....	9
2 SPORT A VOLNÝ ČAS	13
2.1 Vymezení pojmu sport, sportovní volnočasové aktivity	13
2.2 Kategorizace sportu.....	14
2.2.1 Výkonnostní vrcholový sport	14
2.2.2 Zájmový rekreační sport.....	14
2.3 Československý vklad do historie sportovních aktivit ve volném čase.....	15
2.4 Století českého hokeje (Guth et Prchal, 2008, s. 7-25).....	15
2.5 Sportovní volnočasové aktivity ze společenského hlediska	16
3 OSOBNOST A VOLNÝ ČAS.....	18
3.1 Definice osobnosti.....	18
3.2 Faktory ovlivňující vývoj osobnosti.....	18
3.2.1 Dědičnost	18
3.2.2. Prostředí.....	20
3.2.3 Výchova.....	21
3.3 Periodizace lidského věku.....	21
3.3.1 Období mladšího školního věku 6-11 let (první stupeň základní školy)	23
3.3.2 Období staršího školního věku 11-14, 15 let (druhý stupeň základní školy, pubescence).....	25
3.4 Motivace	27
3.4.1 Motivační struktury.....	28
3.4.2 Vnitřní a vnější motivace	29
4 SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	30
EMPIRICKÁ ČÁST	31
5 PRŮZKUM A JEHO VÝSLEDKY	31
5.1 Cíl průzkumu.....	31
5.2 Metody.....	31
5.2.1 Dotazník	32
5.2.2 Rozhovor	33
5.3 Průběh a výsledky rozhovorů.....	33
5.3.1 Shrnutí rozhovorů	36
5.4 Výzkumný problém	37
5.5 Formulace předpokladů	38
5.6 Popis zkoumaného vzorku.....	38
5.7 Testovací průzkum a jeho výsledky.....	41
5.8 Průběh průzkumu.....	42
5.9 Analýza výsledků a jejich interpretace	43
5.9.1 Vyhodnocení předpokladů.....	43
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
TIŠTĚNÉ	58
ELEKTRONICKÉ	59
SEZNAM PŘÍLOH	62

Úvod

Sport je nejmasovějším projevem občanské společnosti v naší zemi. Organizovaně se mu věnuje více jak dva a půl milionu Čechů. Drtivá většina z nich tak činí ve volném čase. Je provozován v celé řadě forem, odvětví a životních období. Mnohdy jsme médií informováni o obdivuhodných výkonech sportovců ve vysokém věku. Na druhé straně se stále ve větší míře setkáváme s případy výjimečných mladých talentů dosahujících, v porovnání s jejich vrstevníky, nadstandardních výsledků. Právě v souvislosti s mladou generací je sport významně akcentován. Po poklesu porodnosti v devadesátých letech se počínaje rokem 2002 trend obrátil. Podle údajů MŠMT [1] se od roku 2009 do roku 2014 očekává výrazný nárůst sportující mládeže o 28%. Zmíněná fakta potvrzují naši domněnku, že se jedná o problematiku velmi aktuální.

V dnešní době je sport nedílnou součástí školních osnov. V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání [2] je sport resp. tělesná výchova vymezena a realizována v oblasti „Člověk a zdraví“. Vedle tělesné výchovy zahrnuje Výchovu ke zdraví. Učí žáky aktivně rozvíjet a chránit zdraví ve vzájemné interakci všech jeho složek – sociální, psychické, fyzické. Tělesná výchova v problematice zdraví směřuje k poznání vlastních pohybových možností a zájmů na jedné straně, zároveň k uvědomění si účinků pohybových aktivit na kompletní fyzickou zdatnost, mentální a sociální pohodu na straně druhé. Cílem je vést žáky k poznávání zdraví jako nejdůležitější životní hodnoty.

Působení pohybových aktivit a sportu navíc sahá daleko za hranice školy. Organizace volného času dětí a mládeže je jedním z často diskutovaných témat současnosti. Je zřejmé, že jakákoliv forma pedagogicky ovlivňovaného trávení volného času je žádoucí.

Činnosti konané ve volném čase na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým způsobem usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů. Aktivní způsob života lze rovněž považovat za důležitou součást prevence proti nežádoucím společenským jevům.

Jsem přesvědčen, že volnočasových aktivit sportovního typu lze využít jako účinného výchovného činitele v procesu rozvoje vlastností osobnosti zejména v období od

mladšího školního věku. V jeho pozdější fázi, a především ve středním a starším školním věku, dochází k utváření celoživotního zájmu, koníčku, jak v rozdílných formulacích uvádějí Vágnerová, Svoboda, Pávková, Langmeier a Krejčířová. Problematika vlivu sportovních volnočasových aktivit na utváření a formování osobnosti jedince mě osobně zajímá. Zabývám se jí zejména proto, že může napomoci k pochopení osobnostních rysů dětí, s nimiž pracuji.

Cílem bakalářské práce je zjistit a popsat vybrané vlivy spojené s působením sportovně zaměřených volnočasových činností na aktivně naladěnou, integrovanou osobnost. V teoretické části práce se zabývám vymezením pojmů a terminologií spojenou s problematikou volného času a sportovně zaměřených volnočasových aktivit. Následuje souhrn hlavních všeobecných poznatků o vývoji jedince a struktuře a dynamice jeho osobnosti. Stručně je zpracováno stadijní pojetí vývoje dětí od mladšího školního věku a oblast motivace z obecného hlediska v souvislosti se sportovními aktivitami. V empirické části je proveden průzkum pro ověření stanovených předpokladů na 6 sportovních a 6 nesportovních třídách ZŠ, celkem tedy na 167 žácích. K tomu jsou použity osobní nestandardizovaný dotazník a řízený rozhovor. Informace zjištěné zmíněnými metodami jsou znázorněny v grafech a výsledky interpretovány v závěrech. Jsem si zároveň vědom toho, že výsledky průzkumu jsou platné pouze v rámci konkrétního vzorku 167 žáků ZŠ. Nelze je tedy zobecnit na celou populaci.

Teoretická část

---

1 Volný čas

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Vývoj pojetí volného času a terminologie této oblasti se podobně jako sám volný čas rychle proměňovala a zpřesňovala zvláště ve druhé polovině 20. století (Hofbauer, 2004, s.13). Objasňováním pojmu se zabývá mnoho autorů a odborných publikací. Obecně jej lze charakterizovat jako část lidského života mimo čas pracovní a tzv. čas vázaný, do kterého zahrnujeme biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti a další nutné mimopracovní povinnosti (Hofbauer, 2008, s. 10). Podle Pávkové (1999, s. 15) je možno volný čas chápat jako „*opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění*“. Hofbauer (2004, s. 13) pak činnosti ve volném čase dále charakterizuje jako takové, do nichž „*člověk vstupuje s očekáváním*“. V souvislosti se svými myšlenkami se domnívám, že právě očekávání jsou jednou z důležitých charakteristik konkretizace pojmu volný čas. Minimálním očekáváním člověka, který svobodně a dobrovolně vstupuje do specifické činnosti by podle mého názoru mělo být osvobození od požadavků práce a povinností. V případě, že pocítujeme psychické, a často také svalové, napětí a nejsme schopni „*oprotit*“ se od vlivů sféry práce, povinností a dalších zátěží života, je velice těžké prožívat činnosti ve volném čase tak, aby nám přinášely pocit uvolnění. Na základě osobní zkušenosti jsem přesvědčen, že očekávání dále přímo vstupují a úzce ovlivňují obsahovou složku volného času.

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené (Pávková, 1999, s. 15). Zmíněné činnosti lze kategorizovat do tří hlavních funkcí volného času jak je uvádí Hofbauer (2004, s. 13). Jde o odpočinek (regenerace pracovní síly), zábavu (regenerace duševních sil) a rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury). Komplexně vymezil funkce a možnosti volného času

německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski (**Opaschowski, 1977 in Hofbauer, 2004, s. 14**), který za základní považuje:

- rekreaci (zotavení a uvolnění);
- kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací);
- výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení);
- kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba);
- komunikaci (sociální kontakty a partnerství);
- participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti);
- integraci (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů);
- enkulturaci (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).

České oficiální dokumenty [3] za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu (**Hofbauer, 2004, s. 15**).

Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny a domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).

1.2 Specifické zvláštnosti volného času

Volný čas dětí a mládeže má své specifické zvláštnosti. Od volného času dospělých se většinou liší rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti a závislosti, nezbytností pedagogického ovlivňování (**Pávková, 2008, s. 65-70**). Děti mají relativně hodně volného času, většinou více než dospělí. Volný čas dětí a mladých lidí proto oprávněně přitahuje mimořádnou pozornost (**Hofbauer, 2008, s. 8**). Společnost by měla mít zájem na tom, jak jej děti tráví. Z hlediska rozsahu nutno podotknout, že existují děti trpící jeho nedostatkem a na druhé straně jedinci, kteří jej mají nadbytek a neumí jej vhodně vyplnit. Domnívám se, že absence dovednosti organizace času je způsobena jednak nedostatkem zkušeností, zároveň skutečností, že mladým lidem doposud nikdo „*neukázal cestu*“, jak se orientovat v širokém spektru zájmových činností, které dnešní svět nabízí. Významnou roli zde hraje rodina (**Pávková, 1999, s. 16**). Je však zcela zřejmé, že rodina sama není schopna plně zabezpečit výchovu dětí mimo výchovně vzdělávací proces. Pro zabezpečovací funkci

nemá dostatek času, chybí jí potřebné materiální vybavení a kvalifikované personální zajištění. Obsah volného času závisí na věkových a individuálních zvláštích dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i charakteru rodinné výchovy. Podle Pávkové (2008, s.65-70) jsou aktivity dětí a mládeže většinou pestřejší než u dospělých. Situace jsou způsobeny orientací účastníků vstupujících do volnočasových aktivit. Zatímco děti zpravidla sledují průběh, dospělí jsou mnohem více zaměřeni na výsledek činnosti, přemýšlejí dopředu, co konkrétně do budoucna získají dosažením stanoveného cíle. Míra samostatnosti je rovněž závislá na věku dítěte, jeho psychické i fyzické vyspělosti, na rodinném prostředí a nabídce volného času v regionu. Aby vedení dětí v čase mimo organizování bylo účinné, je nutné aby bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Otázka pestrosti a přitažlivosti aktivit vede ke krátkému zamyšlení.

Je nezpochybnitelné a přirozené, že oblast výchovy ve volném čase se stále vyvíjí. Míra pestrosti a přitažlivosti aktivit ve volném čase se rovněž mění v závislosti na rozvoji možností jeho využití, individuálních zvláštích a sociálním prostředím, z něhož děti pocházejí. V činnostech, které byly přitažlivé pro předchozí generace nemusí však v dnešním světě, vyznačujícím se mimo jiné prudkým rozvojem moderních informačních technologií, a především počítačové techniky, najít zalíbení mnoho příslušníků mladé generace. Na pedagoga či vedoucího působícího v jakékoliv sféře volného času jsou proto kladeny, a v současnosti více než kdykoliv předtím, vysoké nároky v podobě volby takových činností, které budou natolik pestré a přitažlivé, že dovedou účastníky, kteří do nich vstupují, zaujmout, což je jedním z prvních kroků na cestě k účinnému pedagogickému vedení. Nejzákladnějším předpokladem však zůstává umění pedagoga nebo organizace přesvědčit mládež, aby si z širokého spektra aktivit různé kvality vybrali aktivity, které umožňují zabezpečit minimálně srovnatelný prožitek jako nejnovější akční střílečka na PC nebo Play Station.

1.3 Výchova a volný čas

Během svého života vstupujeme do různých prostředí, v nichž se účastníme volnočasových aktivit. Může to být domov, škola, veřejná prostranství, společenské organizace nebo instituce nejrůznějšího zaměření. Všechna uváděná prostředí mají své výhody i nevýhody. Jedná se například o míru organizovanosti, bezpečnosti, kontaktu s vrstevníky, samotné volby aktivit nebo pedagogického vedení. Právě pedagogické ovlivňování volného času je jedním z důležitých hledisek problematiky. Jak uvádí Pávková (1999, s. 20), pedagogické

ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty. Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým způsobem motivované a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů. Souvislost mezi pojmy výchova a volný čas lze najít ve třech oblastech výchovného zhodnocování volného času (**Hofbauer, 2004, s. 18**).

a) výchovné působení pro volný čas

Zahrnuje reflexi samotného volného času. Zdůrazňuje cílové zaměření oblasti výchovy. Umožňuje jedinci objevovat nové možnosti trávení volného času a rozvoje jeho osobnosti. Seznamuje ho s množstvím zájmových aktivit a pomáhá mu orientovat se při jejich výběru. Podstatou je tedy utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro hodnotné využívání volného času.

b) výchova volným časem (prostřednictvím aktivit volného času)

Označuje aktivity ve volném čase, instituce, metody a formy jako prostředky výchovy. Východiskem i cílem aktivit je osvojovat si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblasti mimo povinnosti. Zároveň pomáhá formovat jedince v oblasti sociální i sociálně psychologické. Směřuje jak k utváření individuálních rysů účastníka, tak k jeho působení mezi druhými lidmi a přispívá k utváření mezilidských vztahů.

c) výchova ve volném čase

Jedná se o veškeré výchovné působení v době mimo realizaci základních biofyziologických potřeb, školních nebo pracovních povinností. Jde o bezprostřední naplňování času smysluplnými rekreačními i výchovně vzdělávacími aktivitami, přičemž je brán zřetel na specifické podmínky (cíle, prostředky) výchovy.

1.3.1 Výchova mimo vyučování

V současné literatuře se můžeme setkat také s pojmem výchova mimo vyučování. Řada odborníků má k jeho využívání námitky, zejména kvůli negativnímu vymezení oblasti výchovného působení. Pojmy výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování jsou si velmi blízké, nikoliv však totožné, a tudíž je nelze používat jako synonyma. Pojem

výchova ve volném čase zahrnuje nejen výchovu dětí a mládeže, ale i dospělých a seniorů. Vzhledem k věku vychovávaných jde tedy o širší pojem než výchova mimo vyučování. Ta je naopak chápána v širší souvislosti co do obsahu činností. Kromě volnočasových aktivit jako odpočinek, zájmová činnost nebo zábava zahrnuje také oblast dětských povinností (sebeobsluha, příprava na vyučování).

Výchova mimo vyučování je zpravidla vymezována čtyřmi znaky, jak je uvádí Pávková (2008, s. 67):

- probíhá mimo povinné vyučování;
- probíhá převážně ve volném čase;
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny;
- je institucionálně zajištěna.

1.3.2 Výchova formální, informální, neformální

Pro jasnější orientaci v pojmosloví korespondujícím s tématem práce se jeví jako žádoucí uvést krátce trojici pojmů, které se objevují v novější pedagogické literatuře, výchova formální, informální a neformální (Pávková, 2008, s. 68).

a) výchova formální

Je systémem aktivit uskutečňovaných ve školách či v jiných odborných vzdělávacích zařízeních. Zpravidla je zajišťována nebo podporována státem, odstupňována od základního po vysokoškolské vzdělání. Dokončení jednotlivých formálních stupňů vzdělávání je potvrzeno dokladem o absolvování (vysvědčení, osvědčení apod.)

b) výchova informální

Jde o výchovu bez institucionálního začlenění. Obsahuje učení. Může probíhat cíleně a záměrně, ale i zcela spontánně, nezáměrně, neorganizovaně, nesystematicky v běžných životních situacích. Vyplývá z každodenního kontaktu s rodinou, přáteli, prací, médii a vlivy dalších činitelů působících v blízkých životních prostředích.

c) výchova neformální

Zahrnuje cílené a strukturované aktivity probíhající ve volném čase, mimo formální výchovný systém. Zpravidla neprobíhá ve školách nebo odborných vzdělávacích

zařízeních a nebývá zakončena udělením dokladu. Je součástí koncepce a praxe celoživotní výchovy a vzdělávání, účast na aktivitách je založena na principech svobody, dobrovolnosti, demokratismu a participace. Jde tedy např. o činnosti zájmového charakteru jako zájmový kroužek, umělecký soubor, členství ve sdružení dětí a mládeže nebo sportovním družstvu. Neformální výchova je rovněž charakteristická různou mírou organizovanosti výchovného působení. Činnost prováděná ve volném čase může být tedy spontánní, příležitostná nebo pravidelná (**Hofbauer, 2004, s. 21**). Jednotlivými rysy dělení se zabývám v následující kapitole.

1.4 Zájmová činnost

Pro potřeby praktické části práce, která se zabývá právě průzkumem v oblasti volnočasové zájmové činnosti v rámci neformální výchovy, považuji za vhodné, věnovat zvláštní pozornost samotnému pojmu „zájmová činnost“ a charakteristikami s ní spojenými.

Je nepochybné, že obsah volného času je jedním z významných faktorů výchovného působení. Vedení účastníků organizovaných činností směřuje především k naplňování jejich volného času. Je jím rozvíjení, navozování a usměrňování zájmů. Vedle odpočinkových, rekreačních nebo veřejně prospěšných činností, tvořících součást volného času, se v následujícím textu zaměřuji výlučně na oblast aktivit zájmového charakteru. Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci (**Pávková, 1999, s. 96**).

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, činnost prováděná ve volném čase může být spontánní, příležitostná nebo pravidelná.

a) činnost spontánní

Uplatňuje se individuálně nebo ve skupině podle aktuálního zájmu účastníků. Pedagogicky a výchovně je ovlivňována nepřímo. Pokud je přítomen pedagogický pracovník, zaujímá roli rádce, konzultanta nebo motivujícího činitele, jenž současně zajišťuje bezpečnost účastníků. Spontánní aktivity jsou přístupny všem zájemcům a nemají pevně stanovený časový harmonogram. Uskutečňují se v různých prostředích od přírodních ploch a parků, přes veřejná sportoviště, po čítárny, knihovny nebo volnočasové kluby mládeže.

b) zájmová činnost příležitostná

Zahrnuje organizované, jednorázové i cyklické, rekreační, oddechové nebo vzdělávací aktivity. Jedná se např. o cykly přednášek a poznávací soutěže, sportovní turnaje a závody, koncerty a přehlídky umělecké tvořivosti, divadelní a jiná představení, exkurze a výlety, zájezdy a turistické aktivity, příměstské tábory a další způsoby prázdninové činnosti. Je přímo pedagogicky ovlivňována a časově ohraničena. Může probíhat v místním, regionálním, celostátním i mezinárodním měřítku.

c) zájmová činnost pravidelná

Uskutečňuje se celoročně v pravidelných intervalech pod vedením kvalifikovaného vedoucího. Jejím cílem je osvojit si nové vědomosti, dovednosti a prohloubit vztah k předmětu zájmu.

Podle Hájka (2008, s. 163-165) je nejvíce zájmů realizováno ve skupinách, ať formálně ustanovených s pevnou organizační strukturou, jako jsou kroužky, oddíly, soubory či kluby, nebo v neformálních skupinách jako jsou fankluby, sběratelské spolky apod.

Skupiny, které se vytvářejí za účelem uspokojování zájmů jejich členů, mají nezastupitelnou roli v sociálním rozvoji dětí. Lze tedy konstatovat, že zájmové činnosti jsou důležitým socializačním prostředkem.

Motivem účasti v zájmových volnočasových aktivitách mohou být základní potřeby, pudy, vrozené dispozice nebo specifické osobní plány a aspirace, životní hodnoty. Zájem souvisí s celkovým zaměřením osobnosti a lze jej obecně charakterizovat jako relativně stálou snahu zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Zajímavému předmětu nebo činnosti přikládá jedinec zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ní. Dosahování cíle je provázáno kladným citovým naladěním a uspokojením (Hájek, 2008, 163-165).

Ve struktuře osobnosti patří zájmy mezi vlastnosti aktivačně-motivační. Aktivují jedince a vyvolávají pohnutku (motiv) k činnosti zaměřené na uspokojení předmětu zájmu. Zájmy mají těsnou souvislost s vlohami a schopnostmi jedince podmiňujícími vykonávání určité činnosti. Rozvíjíme zejména zájmy v těch oblastech, v nichž jsme úspěšní a dosahujeme uspokojení. Proto je mimořádně důležitý vztah jedince k oboru zájmu, jež se projevuje přikládáním zvláštní hodnoty předmětu zájmu. Člověk je schopen vyvinout úsilí při jeho naplňování a překonávat překážky.

Na základě vlastní praxe se pokusím výše zmíněné ilustrovat osobní zkušeností získanou pozorováním v průběhu členství ve sportovní zájmové organizaci. Jedná se pouze o subjektivní dojmy a zkušenosti, nikoliv o empiricky podložená data.

Spoluzák Petr se mezi námi hledal. Navštěvovali jsme společně sportovní třídu se zaměřením na lední hokej. Hokejem jsme žili a viděli ho všude. Celé přestávky jsme s tenisákem a kšiltovkami, které sloužily jako brankářská lapačka, hráli hokej ve třídě na podlaze, nebo vyměňovali kartičky oblíbených hokejistů. Později jsme dokonce vymysleli vlastní hokejovou ligu ve formě stolní hry, které se účastnili téměř všichni kluci ze třídy. Stalo se, že někdo hrát nechtěl, nebo zrovna neměl náladu dohadovat se, kolik obyčejných hokejistů za kartičku toho svého oblíbeného. Petr ale nechtěl nikdy. Zdálo se, že nesdílí hokejové nadšení, které postihlo nás ostatní. Fakt, že se nezapojoval do přestávkových utkání by se dal vysvětlit třeba tím, že si nechtěl ušpinit kalhoty válením se po zemi, aby mu doma maminka nevyhubovala. Nicméně, přišel trénink a úroveň Petrova zaujetí pro sport, kterým jsme žili se neměnila. Na ledě se potácel, chvíli tam, chvíli tady a vlastně nikde. Bruslení po tréninku bylo takové malé překonávání výzev. Málokdo z nás měl ještě dostatek sil, ale vzdát se nechtěl nikdo. Každý jsme si říkali něco ve smyslu, že zrovna já nebudu patřit k těm, kdo nezvládnou pár minut bruslení navíc. Ostatně tak dělám pro vlastní fyzickou kondici. Nic podobného si neříkal Petr. „Trenéře, bolí mě koleno, dneska nemůžu bruslit...“ nebo „Trenéře, mám už tupé brusle, smím se dnes svléknout dřív?“ Zdánlivě vypadalo, že Petr není „tréninkový“ hráč.

Existují typy hráčů, kteří v tréninku příliš neexcelují, mnohdy je nebaví, žijí pro chvíle, kdy se vítězí nebo prohrává, pro samotná utkání. Takoví hráči jsou často jedinci mimořádně nadaní. Zpravidla svým herním projevem převyšují ostatní. Nezainteresovanému divákovi se na první pohled může zdát, jakoby trénovali víc než jejich spoluhráči. Opak je však pravdou. Energii, kterou „pošetří“ v tréninku, investují v mnohem větší míře do utkání.

Ani v utkáních se však Petr neprojevoval nijak výrazně. O přestávkách, kdy jsem zrovna nehrál nebo nevyměňoval, všiml jsem si, že se často zabývá věcmi jako Morseovka, teorií táboření, vysokohorskou turistikou, hrou na kytaru. Zjistil jsem, že je členem Junáka – svazu skautů a skautek. Několikrát v týdnu chodí na oddílové schůzky, o víkendech pořádají vycházky do přírody a celou řadu jiných zajímavých akcí. Kdykoliv jsem se s ním bavil o aktivitách, které v Junáku zažil, vyprávěl je se zaujetím a nadšením, které jsem u

něj doposud nepoznal. Vyšlapat pěšky na Sněžku s několikakilovým batohem na zádech bude bezpochyby mnohem náročnější úkol než pár minut bruslení navíc po hodinovém tréninku. A tak jako bylo pro nás, po veškerém vynaloženém úsilí, povznášející naposledy zabrzdit, uvolnit zatnuté zuby a napjaté svaly, pro Petra byl uspokojením pocit, kdy udělá poslední krok na vrchol obrovského kopce, shodí ze zad batoh a rozhlédne se po kraji. V sedmé třídě Petr přestoupil do nesportovní třídy. Umožnila mu věnovat více času zájmové činnosti, ve které se našel. Od té doby jsme se párkrát potkali. Stále je aktivním členem Junáku, vede vlastní oddíl malých skautík. Předává jim své mnohaleté zkušenosti a věnuje většinu svého volného času.

At' již se zabýváme jakoukoliv zájmovou činností, je zřejmé, že všechny jejich typy umožňují prožívání kladných citů, odreagování negativních, poznávání vlastních možností na základě možnosti volit druh činnosti, dobrovolnosti i individuálních přání. Vytváření pozitivních vztahů k různým zájmovým činnostem a celoživotnímu vzdělávání vede k uvědomělejším úvahám o volbě profese a tím i širšímu uplatnění v budoucím životě. Účast dětí a mládeže na společensky hodnotných a pedagogicky vedených zájmových činnostech vytváří návyk zabývat se i ve starším školním věku a dospělosti společensky užitečnou činností – účelně využívat svůj volný čas. Zájmová činnost tedy plní funkci výchovnou i vzdělávací, rozvíjí celou osobnost, působí motivačně i socializačně, podporuje seberealizaci (Hájek, 2008, s. 163-165).

2 Sport a volný čas

V následujícím textu se detailněji zaměřím na zájmové činnosti sportovního charakteru, v literatuře často označované jako „*sportovní pohybové aktivity*“ nebo jednoslovným výrazem „*sport*“.

2.1 Vymezení pojmu *sport, sportovní volnočasové aktivity*

Téma sport a volný čas je silně provázáno vzhledem k faktu, že právě postupný nárůst volného času, výrazně ovlivněný zejména technickou revolucí v 19. století, umožnil rozvoj sportu ve smyslu toho slova jaký známe dnes. Z etymologického hlediska výraz sport pochází ze starofrancouzského *desport* což znamená rozptýlení, oddech, útěk od práce, od povinnosti k zábavě. Souvislost s volným časem je tedy zcela explicitní.

Encarta Dictionary [4] jej definuje jako individuální nebo týmovou činnost, jež je při vynaložení fyzického úsilí a využití schopností a dovedností, provozovaná podle určitých pravidel a zvyklostí. Wikipedie [5] navíc definici rozšiřuje, když říká, že výsledky sportovní činnosti jsou navíc měřitelné nebo porovnatelné s jinými provozovateli téhož sportovního odvětví. Abychom se vyhnuli otázkám typu jaké aktivity lze tedy nazvat sportem, k výše uvedené definici je vhodné přidat tři důležitá omezení:

- jedná se výlučně o pohybovou aktivitu, což vylučuje činnosti, kde se soutěží pouze pomocí duševních schopností nebo štěstí (např. deskové, počítačové nebo karetní hry);
- aktivita má jasná pravidla, podle kterých se soutěží, což vylučuje z oblasti sportu například válku;
- činnost má soutěžní charakter, dochází k poměřování jejích výsledků, což vylučuje například bojová umění provozovaná nesoutěžním filozoficky zaměřeným způsobem.

Mluvíme-li tedy o sportovních volnočasových aktivitách, myslíme tím pohybovou činnost soutěžního charakteru řídicí se určitými pravidly, která je nejčastěji provozována pro zábavu nebo z hlediska přirozené lidské potřeby pohybu či udržení dobré fyzické kondice. Jedná se tedy o aktivity pěstované z důvodů jiných než profitních. Naopak, o sportovní

volnočasové aktivity se v žádném případě nejedná, hovoříme-li o tzv. profesionalismu, v němž je sportovní činnost zaměstnáním.

2.2 Kategorizace sportu

Různé pohledy na sport, v posledním století výrazně ovlivněné značně akcelеровaným rozvojem jeho rozsahu, dávají vzniknout celé řadě členění. Někteří autoři chápou sport jako velmi širokou činnost, např. Slepíčková (2000, s. 26-27) rozlišuje 7 druhů sportu:

1. Elitní sport, 2. Klubový sport, 3. Rekreační sport, 4. Fitness sport, 5. Rizikový a dobrodružný, tzv. “adrenalinový“, sport, 6. Požitkářský sport, 7. Kosmetický sport.

Oproti tomu Sekot (2003, s. 62) chápe sport ve dvou dimenzích jako výkonnostní vrcholový sport a zájmový rekreační sport.

2.2.1 Výkonnostní vrcholový sport

Zdůrazňuje zejména sílu, rychlost, ovládnutí protivníka, posouvání hranic lidských možností, nezměrné úsilí o vítězství a mistrovský titul. Je založen na ideji, že sportovní mistrovství je výsledkem soutěživého úspěchu a výsledků dosažených tvrdým tréninkem. Důraz je kladen zejména na vytváření a překonávání rekordních výkonů a lidské tělo je zde pouhým prostředkem sportovní činnosti, nikoliv jejím cílem. Sportovní soupeři jsou chápáni jako nepřátelé a výsadní postavení mají jedinci fyzicky nejzdatnější a sportovně nejúspěšnější.

2.2.2 Zájmový rekreační sport

Je primárně zaměřen na osobní vyjádření radosti z pohybových sportovních aktivit, prožitků, dobrý zdravotní stav, pozitivní mezilidské vztahy. Zúčastněnost se odvíjí jako kompenzace volného času v kombinaci vztahů mezi lidmi, mezi tělem a duchem, a mezi fyzickou aktivitou a prostředím. Cílem tělesných činností nejsou výsledky a výkony, ale především radost a pocit duševní a tělesné pohody. Zájmový rekreační sport může mít znaky soutěživosti, kde však soupeření má povahu soutěže s někým, nikoli proti někomu.

2.3 Československý vklad do historie sportovních aktivit ve volném čase

Abychom se dokázali lépe orientovat a porozumět postavení a významu sportu v místních podmínkách dnešní společnosti, považuji za přínosné, krátce nahlédnout do historie sportovních aktivit ve volném čase z československé perspektivy.

Sport je přímo osudově provázán s kulturní ideologií naší společnosti. Historicky vzato byl utvářen v rámci kulturně podmíněných sociálních vztahů a má nezastupitelné sociální, politické a ekonomické znaky (Sekot 2008, s. 14-18). Český, respektive československý, kontext upozorňuje svým vkladem zejména v oblasti sportu organizovaného ve spolcích a na poli masových tělovýchovných vystoupení.

Počátky tělovýchovného hnutí v našich historických zemích spadají do období druhé poloviny devatenáctého století, kdy se začaly objevovat první tělovýchovné organizace, z nichž nejvýznamnější byl Sokol (1862), a také první sportovní kluby. Zatímco členství v Sokolu bylo projevem určitého společenského postavení, vlastenectví, kázně a pořádku, sport byl do značné míry protikladem tělocviku. Ačkoli respektují pravidla, jsou sportovci mnohem otevřenější zahraničním přístupům a novým podnětům v oblasti sportu a svůj internacionalismus dávají okázale najevo např. častým užíváním anglické terminologie. Budují se tělocvičny i cvičiště pod širou oblohou, sportovní hřiště i klubovny. Mladá generace se seznamuje s novými sporty jako fotbal, atletika, cyklistika nebo veslování. Jako jeden z posledních vstupuje na scénu na přelomu 19. a 20. století hokej (viz 2.4 Století českého hokeje). K významným českým osobnostem a průkopníkům českého sportu v tomto i pozdějším období jeho rozvoje lze řadit jména jako Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, Josef Rössler-Ořovský, Josef Gruss nebo Jiří Stanislav Guth-Jarkovský.

2.4 Století českého hokeje (Guth et Prchal, 2008, s. 7-25)

Dobu na přelomu 19. a 20. století lze nazvat obdobím velkého sportovního rozkvětu. Postupné vymaňování se z monarchisticko absolutistických pout vedlo k výraznému oživení kulturního a společenského života národa a přineslo i sílící potřebu rozvoje tělesné a pohybové kultury. Mladí muži, které sport zaujal, se nespokojovali pouze s jedním odvětvím. Kombinovali hokej s tenisem, fotbalem a dalšími sporty a často se rádi pochlubili označením „*all-round sportsmen*“. Původní verze hokeje, provozovaná těmito „*všesportovními*“ nadšenci se poněkud lišila od hokeje dnešního. Hrála se o jedenácti hráčích a s kulatým míčkem. Nazývala se „*bandy*“. V té době již do Evropy nenápadně

vstupoval hokej jiný, tzv. „*kanada*“. Kanadský hokej, nazývaný podle země původu, se výrazně od bandy lišil. Odlišné byly rozměry hřiště, počet hráčů, tvar holí, a samozřejmě se nehrál s míčkem, nýbrž s pukem. Starým kontinentem se šířil tak vytrvale, že nakonec svého předchůdce s míčkem zatlačil do pozadí. Roku 1908 vzniká Český svaz Hockeyový. Stalo se tak 11. listopadu na ustavující valné hromadě v pražské restauraci Platýz. Téhož roku je v Paříži pod názvem Ligue Internationale de Hockey sur Glace (LIHG) založena mezinárodní federace, dnes známá pod zkratkou IIHF (International Ice Hockey Federation). Členy LIHG se Češi stali 15. listopadu jako druhá země v pořadí, hned za domácí Francií. Vzhledem k faktu, že byli mezi prvními pěti svazy, které Mezinárodní hokejová federace v roce svého vzniku sdružovala, je Česko oficiálně považováno za jejího spoluzakladatele. V roce 1910 se koná první mistrovství Evropy, kterého se Češi ještě nezúčastnili. O rok později však na šampionát do Berlína jeli a hned při svém prvním startu vybojovali titul. Třetí mistrovství v roce 1912 se pak dokonce konalo v Praze. Hokej u nás poté prošel neuvěřitelným vývojem. Celkem patnáctkrát jsme se stali mistry Evropy, jedenáctkrát mistry světa a jedenkrát olympijskými vítězi v tzv. „turnaji století“ na osmnáctých ZOH v japonském Naganu. Hokej však neznamena jen vítězství a prohry, radosti a zklamání. Především v těžkých dobách byl právě hokej pro většinu Čechů víc než jen sport. Z původně zábavné činnosti na bruslích se stal fenoménem, který dokázal probudit národní hrdost a vlastenectví.

2.5 Sportovní volnočasové aktivity ze společenského hlediska

Sport patří k nejdiskutovanějším jevům společnosti současného světa, což je umocněno jeho nespornými dopady v rovině ekonomické, kulturní i sociální. V místních podmínkách vymezuje postavení sportu ve společnosti např. Zákon č. 115/2001 Sb. o podpoře sportu [6] jako veřejně prospěšnou činnost. V kontextu tohoto zákona sport představuje všechny formy tělesné činnosti, které prostřednictvím organizované i neorganizované účasti si kladou za cíl harmonický rozvoj tělesné i psychické kondice, upevňování zdraví a dosahování sportovních výkonů v soutěžích všech úrovní. Sportem pro všechny se rozumí organizovaný a neorganizovaný sport a pohybová rekreace určená širokým vrstvám obyvatelstva.

V České republice má sport hluboké kořeny. Jedná se zejména o sport organizovaný ve spolcích, který byl vždy vnímán jako specifická součást národní kultury. Aktivní způsob života patří mezi nejdůležitější a nejefektivnější součásti prevence negativních sociálně patologických jevů. Občanům se zdravotním postižením napomáhá ve

snaze úspěšně se vyrovnat s jejich handicapem a v integraci do společnosti. Sport je přínosem i z ekonomického hlediska. Stát odvodem daní ze sportovního průmyslu a služeb získává do státního rozpočtu zpět významnou část finančních prostředků. Pro někoho může být sport cílem aktivně zaměřeného životního směřování, pro jiné formou pasivního přijímání rozptýlení. Někdo se sportem nezabývá ani v aktivní, ani v pasivní formě, nicméně lze sport považovat za sociálně kulturní fenomén.

Sport je provázán s důležitými oblastmi života společnosti (**Sekot, 2003, s. 11-13**). Výrazně může ovlivňovat rodinný život, který se mnohdy přizpůsobuje tréninkovému a hracímu programu svých členů. Vliv sportu zde může působit buď negativně ve smyslu disharmonie v životním rytmu rodiny, nebo naopak pozitivně, kdy může společné sportování členů rodiny, nebo zainteresovanost v určitém sportovním odvětví jako oblasti zájmu, posílit vzájemné vztahy a působit tak prosociálně. Vycházím z osobních mnohaletých zkušeností vlastní rodiny, kde v současné době dva členové jsou profesionální a poloprofesionální sportovci, ostatní pak rekreační sportovci. Nezastupitelnou roli hraje sport nyní také ve výchově a vzdělávání. Je součástí školních osnov v rámci hodin tělesné výchovy, předmětem středoškolských i vysokoškolských soutěží, přeborů a závodů. Mnoho škol na celém světě i u nás má vlastní sportovní oddíly v různých kategoriích a soutěžích (např. volejbalový klub TUL, basketbalový klub USK Praha atd.).

Významně také přibývá sportovních gymnázií. Dostupné dokumenty MŠMT [7] dokazují, že před rokem 1989 u nás taková zařízení prakticky neexistovala (a pokud ano, jednalo se o jinou formu zřízení, např. ZŠ se sportovním zaměřením), v roce 2001 jich bylo 13, v roce 2004 již 15 a jejich počet se přiměřeně zvyšuje.

Novodobým trendem je zřizování tzv. sportovních center mládeže – SCM [8]. Jsou zřizována v působnosti jednotlivých sportovních svazů na základě předloženého projektu na čtyřleté období a dotována ze státního rozpočtu finančním příspěvkem vycházejícím z jeho možností. Cílem programu je podpora projektů sportovní přípravy talentovaných sportovců dorostenecké a juniorské kategorie. Činnost SCM je zpravidla zabezpečována prostřednictvím tělovýchovných jednot, sportovních klubů nebo sportovních oddílů (v Liberci např. SCM při FC Slovan Liberec – fotbal, Bílí Tygři Liberec – hokej, AC Slovan Liberec – atletika).

3 Osobnost a volný čas

V kontextu s tématem práce považuji za účelné seznámit se s hlavními všeobecnými poznatky o vývoji jedince, o struktuře a dynamice jeho osobnosti. Vycházím zejména z vývojové psychologie a psychologie osobnosti. Ve zpracování se promítá souvislost se sportovními volnočasovými aktivitami.

3.1 Definice osobnosti

Existuje mnoho definic osobnosti vycházejících z rozdílných přístupů jednotlivých psychologů. Na ose spojující zcela opačné názory lze na jednu stranu postavit teoretiky „já“ vnímající osobnost jako něco, co skutečně existuje (Rogers, Maslow). V protipólu behavioristé pokládají osobnost za pojem vyvozený z vnějšího pozorovatelného a měřitelného chování. V jejich pojetí nemá reálnou existenci (Hull, Skinner). Drapela (1997, s. 14) definuje osobnost jako „*dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby*.“ Pod výrazem chování jsou zahrnuty procesy myšlení, emoce, rozhodování, tělesné činnosti nebo sociální interakce.

3.2 Faktory ovlivňující vývoj osobnosti

Osobnost jedince během života prochází složitým vývojem ovlivněným mnoha činiteli. Všeobecně se předpokládá, že hlavními činiteli či faktory vývoje člověka jsou dědičnost (faktor endogenní) a prostředí (faktor exogenní). Dalším významným faktorem je výchova, kterou lze rovněž považovat za exogenního činitele psychického vývoje.

3.2.1 Dědičnost

Dědičnost lze charakterizovat jako tendenci organismu předávat znaky z rodičů na potomstvo. Dědičná výbava, tzv. genotyp, je v době početí souhrnem, do určité míry náhodně vybraných dědičných dispozic, pocházejících napůl z mateřského a napůl z otcovského organismu (Vágnerová, 1999, s. 5). Různí autoři uvádějí, že se dědí především fyzické znaky jako výška, stavba těla, barva kůže, vlasů, očí, dále krevní skupina atd. Podle množství genů, které jsou základem dědičné dispozice pro vznik určité vlastnosti rozlišujeme monogenní nebo polygenní přenos. Normální psychické vlastnosti jsou dědičné polygenním způsobem, což znamená, že na jejich vzniku se podílí větší množství genů. Ty se nazývají polygeny. Společně vytváří dispozice ke vzniku určité

vlastnosti. Dále se rozvíjejí v závislosti na vlivech prostředí. Konkrétní vlastnost osobnosti se rozvíjí v takové míře, v jaké je to za daných okolností nejvýhodnější. Jednotlivé vlastnosti osobnosti nazýváme také rysy. Souhrn rysů je unikátní a tvoří specifickou strukturu osobnosti každého jedince (**Allport, 1961 in Drapela, 1997, s. 107-108**). Dynamickou vlastností osobnosti je temperament, který, ač silně dědičně podmíněn, prochází určitým vývojem. Projevuje se zejména v impulsivnosti, ve vzrušivosti, síle a tempu průběhu psychických procesů. Vzrušivost znamená přístupnost různým podnětům, síla se projevuje v prudkosti reakcí a rychlost v postřehu, pohotovosti a rychlosti myšlenkových operací. Vlastnosti temperamentu jsou natolik odlišné, že jsou podkladem pro rozdělení do typů. Existuje mnoho teorií temperamentu, přičemž nejstarší jsou typologie Hippokratova a Galénova. Klasické členění na sangvinika (silný, vyrovnaný a pohyblivý), flegmatika (silný, vyrovnaný a pomalý), cholerika (silný, nevyrovnaný a vzrušivý) a melancholika (slabý a pomalý) ověřil také I.P.Pavlov, který považuje za základ vlastnosti vyšší nervové soustavy a dále vychází ze síly, pohyblivosti, vyrovnanosti vzruchů a útlumů. Počátkem dvacátého století celou teorii svými poznatky rozšířil švýcarský psycholog a psychiatr K.G.Jung (**Jung, 1971 in Drapela, 1997**). Rozdělil typologii komponentu podle toho, zdali je libido (prožívání) zaměřeno navenek – extraverze nebo do nitra osobnosti – introverze. V dnešní době k určování typů používáme tzv. Eysenckův dotazník. Ten rozlišuje dvě bipolární dimenze: extraverzi – introverzi a labilitu – stabilitu. Takto vzniklá typologie koreluje s klasickým rozdělením temperamentů. V mnoha výzkumech po celém světě bylo zjištěno (**u nás Vaněk a Hošek, 1974 in Svoboda, 2000, s. 36**) převážně pomocí Eysenckova EPI, že různé typy temperamentů nehrají ve sportovní kariéře výraznou roli ve směru, že by například sangvinici byli lepšími sportovci než jedinci s jiným typem temperamentu. Důležité místo, nejen ze sportovního hlediska, ve struktuře osobnosti mají schopnosti. Řadíme je mezi vlastnosti výkonové a jsou předpokladem pro úspěšné vykonávání určité činnosti. Samy o sobě nejsou vrozené, dědí se však určité dispozice neboli vlohy k rozvoji schopností intelektových, percepčních či motorických. Dosahuje-li jedinec v nějaké oblasti rychlého rozvoje schopností, mluvíme o nadání, či dokonce talentu. Nadání či talent se projevuje rychlým a snadným zvládnutím vědomostí a dovedností a umožňuje tak podávat nadprůměrné výkony v určité oblasti činnosti. Největší pozornost je zpravidla věnována intelektovým schopnostem. Pomocí nejrůznějších testů se zjišťuje tzv. inteligenční kvocient. Získáme jej vydělením tzv. mentálního věku věkem kalendářním a násobíme stem. Často slyšíme, že sportovci mají nižší IQ. Předsudek byl však vyvrácen několikaletým sledováním vrcholových hráčů basketbalu (**Svoboda, 1993 in Svoboda, 2000, s. 37**). Otázkou intelektu se zabývá také

americký psycholog Harvardské University, Howard Gardner (1999, s 101-292), který přichází oproti tradičnímu pojetí s mnohem komplexnějším členěním, kdy rozlišuje celkem 7 inteligencí:

1. Jazykovou, 2. Hudební, 3. Logicko-matematickou, 4. Prostorovou, 5. Tělesně-pohybovou, 6. Interpersonální, 7. Intrapersonální

Gardnerovo pojetí tzv. „*rozmanitých inteligencí*“ se tedy kromě standardních kognitivních dovedností (slovní obratnost, logické myšlení) zabývá důležitými oblastmi jako hudební nadání nebo motorická koordinace a zdůrazňuje dvě vlastnosti osobnostního charakteru, z nichž jedna se týká zvládání sebe sama, druhá mezilidských vztahů a sociální adaptability.

Celkově růst intelektu závisí na zrání, sociálních kontaktech, zkušenosti, vyrovnanosti charakteru. Charakter jako souhrn podstatných vlastností osobnosti není zděděný, jedná se o vztahově-postojovou vlastnost osobnosti zakládající se na jejím přesvědčení a projevující se v chování a jednání. Odhadujeme, že některé charakterové rysy mají dědičný základ. Jedná se např. o vytrvalost, energii, rozhodnost. Charakter ovlivňují výchova a prostředí, avšak míru vlivu lze odhadnout jen obtížně. Pozitivně na jeho rozvoj působí vedení, motivování, praktická zkušenost, zpětná vazba, vhled, zdůvodňování.

3.2.2. *Prostředí*

Působí na člověka souhrnem všech vnějších vlivů, čímž se určitým způsobem projeví dědičné předpoklady, dané organismu ve formě genotypu. Vývojovým procesem vzniká individuálně typický organismus jedince, jež je označován jako fenotyp. Lze ho pojímat jako konkrétní realizaci určitého genotypu v určitém prostředí (**Vágnerová, 1999, s. 7**). Významnou roli hraje zjevně proces socializace, neboli vrůstání do společnosti. Nejvýznamnější kategorií vnějších vlivů jsou faktory sociokulturního prostředí. Jedná se o soubor podnětů, které mohou v rámci sociální interakce rozvíjet specificky lidské vlastnosti. Zvláštním pedagogickým problémem je působení tzv. skrytých osnov, což je působení sociálního prostředí. Je neplánovaným působením často nerozeznatelných hodnot. Prostupují výchovné snažení. Probíhá podél oficiálního kurikula v interakci jak mezi žáky, sportovci apod., tak i v interakci učitel, trenér – žák, sportovec (**Svoboda, 2000, s. 38-40**). Na každém jedinci záleží, jakým způsobem se vyrovná s osnovami a

skutečnostmi s nimi spojenými. Nejčastěji se jedná o přeplněné školní třídy či početné sportovní skupiny, což s sebou přináší minimum prostoru pro individuální rozvoj osobnosti. Rovněž pozorujeme zdržování (u nadaných), odbývání, učení pro dalekou budoucnost, vzájemné vyrušování, potřebu trpělivosti, rezignaci a předstírání, přizpůsobení se stálému hodnocení a rozdílnosti moci (učitel, trenér – žák, sportovec) či monotonii činností.

3.2.3 Výchova

Výchovu lze charakterizovat jako exogenní, tedy vnější, faktor psychického vývoje. V tomto kontextu se jedná o sociální jednání, plánovité a cílevědomé, které má napomoci optimální a relativně autonomní socializaci jedince. Podle Svobody (2000, s. 40-41) má mít působení vychovatele sociálně zprostředkující a převážně nepřímý charakter, čímž má člověk získat schopnost samostatně a zodpovědně regulovat svoje chování ve společnosti, včetně sportovních činností. Důraz by zde měl být kladen zejména na vhodné podněcování. Pomáhá člověku najít sama sebe a rozvinout tak kapacity své osobnosti. Je zároveň žádoucí, aby vychovatelé aktivně a záměrně působili na změny hodnot svých svěřenců. Mezi hodnoty důležité pro život lze počítat také pozitivní vztah k pohybové činnosti. Snahou vychovatele je učinit z volnočasových sportovních aktivit trvalou a významnou součástí života jedince a utváření jeho osobnosti. Na často opomíjené tělesné a pohybové determinanty vývoje a výchovy spolu se vzrůstající hypokinezi – nedostatkem pohybu – celé populace by měl být, zejména odbornou veřejností, kladen zřetel. Tělesná stavba a proporce trupu a končetin mohou hrát významnou roli pro získání či nedostatek sebevědomí, self-konceptu a sebe-ocenění. Mluvíme například o dětech obézních, s potížemi řeči, ustrašených a neklidných, opatrnických či hyperaktivních nebo agresivních. Příčiny těchto, mnohdy zakrývaných komplexů mohou být variabilní, ale tělesná výchova a sport by měly k rozvoji osobnosti přispívat po fyzické i psychické stránce. Kladou značné osobnostní i profesní nároky na pedagogy, vychovatele nebo trenéry.

3.3 Periodizace lidského věku

Uvedení základní činitelé vývoje působí u každého člověka poněkud odlišně. Přesto však jednotlivá životní období mají své společné, charakteristické znaky (pro každé období – stadium vývoje je příznačný určitý relativní začátek a relativní ukončení vývoje nějakého

znaku). Důležité je zjištění, že vývoj člověka nepostupuje rovnoměrně. Vždy v určitém časovém úseku několika let dochází k výrazným kvantitativním a kvalitativním změnám. Obecná nerovnoměrnost vývojového tempa udává, že tempo vývoje se s věkem zpomaluje. Platí zde zákon tzv. vývojové retardace. Poslední století je naopak charakteristické postupným zrychlováním tempa vývoje jak v oblasti tělesné, tak duševní. Tento trend se nazývá sekulární akcelerace (**Švingalová, 2006, s. 9**). Jistý vliv dřívějšího dospívání lze přisuzovat například i správné výživě, jejíž dodržování se ve velké části populace postupně vyvinulo z oblasti zájmu, přes profesní uplatnění až k životnímu stylu. Z hlediska individuálního se jedinec může od průměrného vývojového tempa odchylovat ve smyslu plus nebo minus o jeden až dva roky. Existuje více způsobů periodizace lidského věku. Je nutno přidat důležitou poznámku, že členění je opravdu jen rámcové a ze sportovního hlediska poskytuje více možností pro trenéra všimat si individuálních vývojových odlišností nežli má například škola pro učitele (**Svoboda, 2000, 42-43**). Na základě zkušeností z praxe ve školním, a především pak v mimoškolním, prostředí s tímto názorem do určité míry souhlasím. Školní prostředí podle mého názoru není schopno nabídnout učiteli dostatečný prostor k poznání individuálních zvláštností dítěte. To je dáno zejména časem specificky vázaným na vzdělávání. Učitel má tak možnost začít poznávat své žáky v mimoškolním, avšak se školou úzce spjatém, prostředí až prostřednictvím aktivit typu zájmový kroužek, školní výlet, škola v přírodě, výcvikový kurz. Ve výsledku je však oproti trenérům, kteří mají možnost poznávat své svěřence až několik hodin týdně, stále ve výrazné nevýhodě. Pro trenéry pak také významně působí fakt, že mají často možnost sledovat své svěřence a jejich vývoj v delším časovém horizontu. V některých sportech mluvíme o jednotkách až desítkách let.

Zejména ve věku předškolním a mladším školním lze dobře také registrovat i jedince jak retardované neboli opožděné, tak i akcelerované – předčasně dospívající, což se projevuje i ve sportovním vývoji. Poznatky o opožděném či urychleném vývoji v ontogenezi jsou důležité zejména ve sportech jako gymnastika, krasobruslení, tenis a dalších, ve kterých se přes varování odborníků přistupuje k rané specializaci. Je patrné, že akcelerace vývoje se projevuje právě ve sportu. Rodiče zapisují do pravidelných zájmových činností již děti předškolního věku. Jedná se o fenomén, projevující se výrazněji od druhé poloviny 20. století (**Hofbauer, 2008, s. 31**). V některých, především koordinačních sportovních disciplínách, jako je krasobruslení, gymnastika, plavání, přivádějí trenéři své svěřence k mistrovské výkonnosti už v době školní docházky (**Svoboda, 2000, s. 43**). I přes zmíněná, do jisté míry negativní specifika, spatřuji ve

volnočasových sportovních aktivitách dlouhodobou perspektivu života a výchovy, způsob i šanci na osobnostní rozvoj a seberealizaci.

3.3.1 Období mladšího školního věku 6-11 let (první stupeň základní školy)

Oproti předcházejícímu a následujícímu období je fyzický vývoj dítěte mladšího školního věku charakterizován jistým zpomalením a rovnoměrností. Výška se zvyšuje plynule, stejně jako hmotnost, kapacita plic i celková odolnost dítěte. Vyvíjí se více velké svalstvo než drobné, což podmiňuje potřebu pohybu. Stává jednou z podmínek zdravého vývoje. Děti mladšího školního věku mají rády všechny přirozené činnosti, v nichž mohou běhat, skákat, šplhat. Potěšení nacházejí zejména v pohybových hrách a ve sportovních činnostech. Často mají charakter kompenzace duševní práce a dlouhého sezení ve škole. Hra má v tomto věku stále velký význam, mění se však její charakter. Je realističtější, méně fantastická, plánovitější, promyšlenější. Nervová soustava snadno podléhá únavě, proto se zde zvyšuje potřeba odpočinku. Rovnoměrně přibývá tělesných sil a vzrůstá celková výkonnost, zvláště rychlost a pohybová obratnost. Síla a vytrvalost jsou na poměrně nízkém stupni rozvoje. Osifikace kostí není dokončena, stále převládá mnoho tkáně chrupavčitého charakteru. Nejen ze sportovního hlediska je proto nutné kontrolovat množství a charakter tělesné aktivity dětí, aby nedocházelo ke kosterním deformacím v důsledku nesprávného zatížení nebo vadného držení těla. Vnitřní orgány ještě nejsou vyvinuty natolik, aby snesly větší zátěže, proto je při práci s nimi nadměru vhodné volit takové činnosti, které svou intenzitou odpovídají individuálním vývojovým zvláštnostem období. Problém však nastává tehdy, střetnou-li se subjekty s rozdílnou mírou kvalifikace. Ukázkou vysoké nekvalifikovanosti bývají často rodiče dětí. Prostřednictvím své ratolesti si plní vlastní ambice. Neuvědomují si, že se svým jednáním silně podepisují na zdravotním stavu potomka. To může mít v mnoha případech nezvratný charakter. Rodiče mnohdy „přikládají“ svým dětem k tréninkovému plánu, sestavenému kvalifikovanými odborníky na základě věkových charakteristik dítěte, tréninkové jednotky navíc. Ty věkovým zvláštnostem v žádném případě neodpovídají (často se jedná o cvičení silového nebo vytrvalostního charakteru). Výsledkem pak může být zpomalení, a následná stagnace, rozvoje rychlosti a obratnosti, nemluvě o poruchách a deformacích pohybového aparátu. Chtěl bych zdůraznit důležitost přirozené pohybové aktivity. Neméně významnou součástí vývoje dítěte mladšího věku je samotné potěšení z pohybu. Z toho důvodu se domnívám, že by se dítě v rámci svého zdravého vývoje mělo zabývat širokým spektrem činností

pohybového a sportovního charakteru, navzdory současnému trendu rané sportovní specializace.

Naopak účast na sportovních činnostech a členství ve sportovních oddílech vydatně přispívají k socializaci jedince. Důležitým okamžikem období je samozřejmě vstup dítěte do školy. Nadále hraje významnou roli rodina. K ní přibývají další významní činitelé jako učitel, trenér, školní a mimoškolní kolektivy. Dítě se musí vyrovnat se skutečností, že přestává být středem pozornosti rodičů a je jedním z mnoha členů skupiny – školní třídy nebo právě sportovního kolektivu. Ve školním kolektivu i mimoškolním sociálním vztahu dětí se velmi intenzivně rozvíjí jejich společenské vědomí. V rámci rozumového vývoje nová prostředí podporují přechod od fantazií k realitě, od pohádek k logickému vyprávění, k zájmu o dobrodružství, a o nové poznatky. Dítě je dostatečně připraveno věnovat se osvojování vědomostí a dovedností. Vnímání se rozvíjí v těsném spojení s praktickou činností, dítě je zvědavé. Záměrnou pozornost je schopno realizovat pouze krátkodobě. Rozvíjí se paměť i představivost. Představy jsou názorné a konkrétní, velmi živé v oblastech, kde má dostatek zkušeností na základě vnímání. Vlastnosti osobnosti nejsou ještě ustáleny, děti jsou impulsivní a často se u nich střídá radost a smutek. Vůle je ještě slabě vyvinuta, proto je těžké v tomto období sledovat dlouhodobý cíl.

V oblasti emocionálního vývoje dochází k rozvoji jemnějších citových kvalit jako smysl pro čest, pravdu, spravedlnost, odvahu a fair play. V rozvoji těchto a jiných kvalit hrají významnou roli dospělí, kteří s dětmi pracují – učitelé, trenéři atd. Dospělý je ještě v tomto období neomylnou autoritou. Dítě poměrně nekriticky přejímá jeho postoje, čímž si vytváří své vlastní názory. Jedná se zejména o konkrétní věci. Schopnost chápání abstraktních pojmů přichází později. Důležité je tedy uvědomit si všechny charakteristické rysy dětí tohoto období a postupně je vést od spontánního pohybu k systematické sportovní přípravě, k životosprávě a dennímu řádu. Od konkrétních zájmů přecházet k základům rozvíjení abstraktního myšlení. Zprostředkovávat postupně osvojování morálních norem a chování podle nich. Rozvíjet stálost koncentrace. Posilovat vůli, formovat vlastnosti osobnosti, kolektivní cítění, estetické sklony (**Svoboda, 2000, s. 45-47**).

Jsem přesvědčen, že dospělým v roli pedagogů k výrazně napomáhá přirozená autorita. Jednání s dětmi by však mělo vycházet ze vzájemného respektu v podobě partnerských vztahů. Učitel i trenér by měli brát v úvahu názory dětí, hovořit s nimi, držet dané slovo, poskytovat dostatečný prostor nápadům a přáním svých svěřenců. Upozornění na negativní projevy a vlastnosti dětí by mělo být taktní. Myslíme jím kritiku adresnou a konkrétní. Je dán prostor kritizovanému jedinci na vyslovení vlastního názoru. Cílem je rozvíjet sociálně zralou osobnost. Podle Lewinovy typologie stylů výchovy tedy hovoříme

o tzv. sociálně integračním (demokratickém) stylu (**Lewin, 1939 in Čáp et Mareš, 2001-2007, s. 303-313**).

3.3.2 Období staršího školního věku 11-14, 15 let (druhý stupeň základní školy, pubescence)

Vývojové období staršího školního věku, které lze označit za přechod z dětství do počínající dospělosti, je charakteristické velkými tělesnými i duševními změnami. V souvislosti s činností pohlavních žláz dochází k velkým biologickým změnám. Mají svůj odraz v psychickém vývoji dospívajících. Projevuje např. neklidem, nevyrovnaností a výbušností. Jistou nerovnováhu lze spatřovat mezi poměrně vyspělou rozumovou a tělesnou složkou a nevyzrálostí citů a sociálních vztahů. Je patrná zvýšená kritičnost k autoritám. Velmi závisí na výchově v předchozím věkovém období, na vztahu mezi pubescenty a dospělými, kteří na jejich vývoj působí (rodiče, trenéři, učitelé). Ve většině případů je právě toto období začátkem specializace ve sportovních odvětvích. Ve shodě se Svobodou (**2000, s. 47-49**), se domnívám, že sportu lze využít velmi výrazně jako výchovného faktoru. Provozování sportovní činnosti uznávané společností i vrstevníky pomáhá překlenout rozporuplné stadium pohlavního zrání. Zkušený a kvalifikovaný pedagog dokáže skrze vhodně zvolenou pravidelnou zájmovou činnost (*viz 1.4 Zájmová činnost*) sportovního charakteru rozvíjet a ovlivňovat celou řadu charakteristik osobnosti dospívajícího jedince. Jedná se zejména o potřeby, postoje, vzory a ideály, životní plány a aspirace, schopnosti, sebeuvědomění, sebehodnocení, vlastnosti charakteru a temperamentu. Já sám zdůrazňuji a kladu důraz na pravidelnost a odborné vedení sportovních aktivit, přičemž nezpochybňuji význam spontánní sportovní činnosti. Je podle mého názoru účelově zaměřena pouze na určitý způsob trávení volného času na rozdíl od rozvoje osobnosti.

Po stránce tělesné probíhá v tomto období intenzivní, ale zároveň nerovnoměrný rozvoj. Zjevně nejvýraznější změnou je tělesný růst. Výška i váha se mění více než v kterémkoliv lidském období. Jak uvádí Příhoda (**1963 in Svoboda, 2000, s. 45-47**), vyrostou za pět let (od 11 do 15) chlapci o 22,3 cm, dívky o 17,6 cm. Váha vzroste za stejné období o více než 18 kg. Zvlášť intenzivně roste kostra a končetiny, vývoj hrudního koše a vnitřních orgánů se naopak opoždí. Přechodná disharmonie v tělesných proporcích vede k pohybové diskoordinaci. Projevuje se v neohrabanosti, v obtížích se zvládnutím náročnějších cviků, ve špatném držení těla. Celková vývojová nerovnoměrnost se projevuje i v rozvoji pohybových schopností, zvláště v obratnosti. Disharmonie se

projevuje i ve vývoji kardiovaskulárního systému. Objem srdce s zvětšuje, jeho výkon roste, avšak průměr krevních cév ve vývoji zaostává. To může vést k přechodným poruchám krevního oběhu, ke zvyšování krevního tlaku, bolestem hlavy, přechodným slabostem a rychlé unavitelnosti organismu. Dále musíme počítat se zvýšenou vzrušivostí, vznětlivostí, nebo naopak malátností a nesoustředěností, protože nervová soustava není dosud schopna snášet silné nebo příliš monotónní podněty.

Zatímco v předchozím období si chlapci ani dívky příliš nevšímají své tělesné schránky, v období pubescence se pozorování sebe sama nelze vyhnout. Dospívající nepřiměřeně, často až afektivně, reagují na kritické připomínky a ironické poznámky týkající se jejich vzhledu. Projevy dětí v prepubertě jsou spíše extravertního charakteru. Typická je jistá bezohlednost, opozice, touha po moci, po ovládnutí skupiny, snaha o stálou změnu (u chlapců v mnohem větší míře než u dívek). V druhé polovině období dochází k náhlé změně směrem k více introvertovaným projevům a děti začínají být vnímavější a citlivější. Mezi nejčastější kladné city patří kamarádství, přátelství, něžnost, láska, soucit, adorace (např. herců, zpěváků, sportovců), ale i city ve vztahu ke kolektivu, jako jsou kolektivní čest, oddanost, kolektivní zodpovědnost. Postupně se vytvářejí vztahy k druhému pohlaví.

Rozumový vývoj v období středního školního věku je oproti tělesnému, sociálnímu a emocionálnímu vývoji méně dramatický. Avšak rovněž zde dochází k výrazným změnám, zejména při rozvoji myšlení. Projevuje se ve schopnosti porozumět racionálnímu zdůvodňování i abstraktním koncepcím a pojmům. Zdokonaluje se vnímání, zkvalitňuje pozornost, paměť prodělává významné změny. Vytváří se větší záměrnost zapamatování, trvalost i rozsah paměti i větší pohotovost při vybavování poznatků. Mechanická paměť dosahuje svého vrcholu. Úroveň rozvoje poznávacích procesů se ke konci období může přiblížit optimálním možnostem jedince. V této době se formují hluboké intelektuální zájmy. Jsou oproti mladšímu školnímu věku mnohem trvalejší a diferencovanější. Jejich vliv se může projevit při rozhodování o volbě budoucího povolání. U některých jedinců se v tomto věku utváří celoživotní zájem, koníček. Dále se rozvíjí až do dospělosti a může se i případně stát volnočasovou konstantou života. Může jí být právě sportovní zájmová činnost. Dovede přinést silné upokojení v případě, že je spojena s úsilím, které překonává překážky a snaží se dosáhnout náročných cílů.

Je zřejmé, že se jedná o náročné období lidského vývoje jak pro pedagogy, trenéry, rodiče, tak hlavně pro pubescenty samotné. Domnívám se, že ze strany dospělých je vhodné přistupovat k prohřeškům pubescentů s jistým nadhledem. Obtíže tohoto období s odchodem bouřlivého období pominou. Zasáhnout je nutné, přesáhne-li chování jedince

únosné meze. Ze strany vychovatele je málo účinné zbytečné mentorování, chybou nevšímavost, přehlížení nebo veřejné vytýkání chyb. Daleko lepšího výsledku lze mnohdy dosáhnout rozhovorem v přátelském ovzduší.

3.4 Motivace

V současné odborné literatuře se lze setkat s celou řadou teorií motivace. Mezi nejuznávanější patří Maslowova, Herzbergova, Vroomova, Adamsova, Skinnerova nebo McClellandova (**Nakonečný, 1997, s. 148-167**). Shrnutí kterékoli by si zasloužilo vlastní práci, neboť každá z nich se na problematiku lidské motivace dívá z jiného úhlu. Pokusím se na ni nahlížet z poněkud obecnějšího hlediska. S ohledem na zkoumanou problematiku se do zpracování částečně promítne souvislost se sportovními volnočasovými aktivitami.

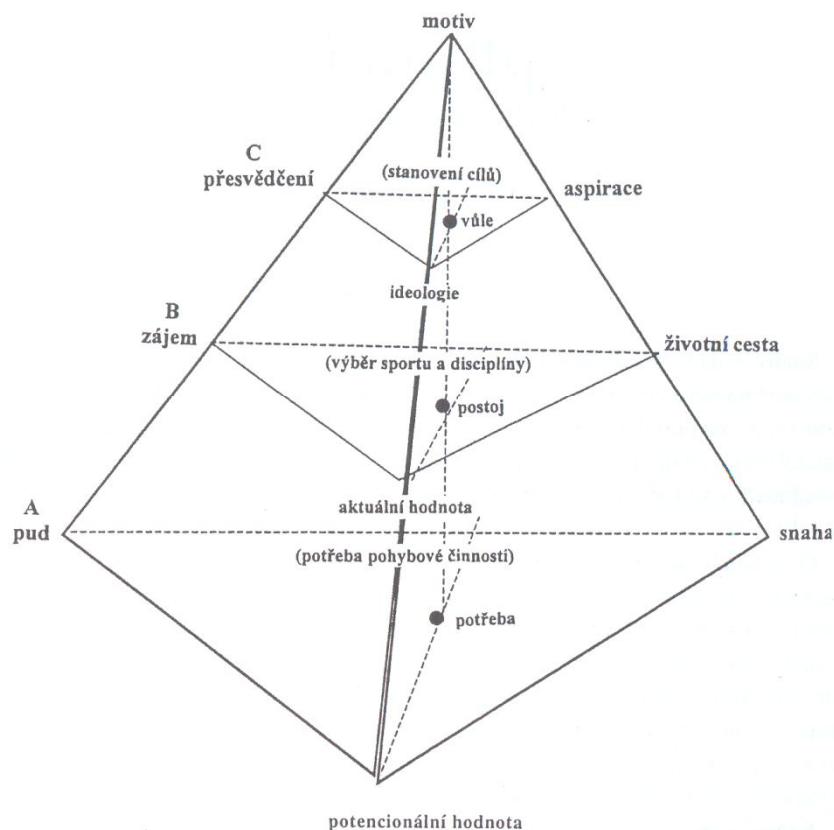
Z etymologického hlediska je termín motivace odvozen z latinského *motivus*, v infinitivu *movere* – pohybovat. Je tedy zřejmé, že v našem chování a jednání existují určité hybné síly. Říkáme jim motivy. Konkrétní motivy jsou incentive – pohnutky, vedoucí člověka k psychické či tělesné aktivitě, jež směřuje k dosažení cíle.

Motivace probíhá v čase, hovoříme o tzv. motivačním procesu, současně v několika dimenzích. Autoři různě uvádějí tři [9] nebo čtyři [10]. V prvním případě se jedná o dimenzi směru, intenzity a stálosti. Hájek navíc na samotný začátek řadí iniciaci, v níž je stav motivace vyvolán počátečním impulzem. Jeho příčina může být vnější nebo vnitřní. Druhá, respektive první, je dimenze směru. Podle Hájka [10] existují dva základní směry: směrem od a směrem k. V této fázi motivačního procesu často používáme slova a fráze jako: „chci to, rád bych to, toužím po tom, je pro mě přitažlivé“, nebo naopak „nechci se tím zabývat, nezajímá mě to.“ Je zřejmé, že děláme činnost, abychom záměru dosáhli, nebo abychom se mu vyhnuli. Ve chvíli, kdy před sebou jedinec vidí smysluplný cíl, začíná být k němu intenzivně puzen a rozvíjí se druhý rozměr motivačního procesu – intenzita. Lidská činnost všeobecně je závislá na síle neboli intenzitě konkrétní motivace, protože dosahování vytyčeného cíle je spojeno s úsilím při překonávání vnitřních i vnějších překážek. Často je nazýváno vytrvalostí nebo vůlí. Rozvíjí se třetí rozměr motivačního procesu, délka trvání neboli stálost. Pokud je motiv jedince trvalý, vede ho postupně k naplnění cíle. Motivace je velmi těsně svázána s vůlí a uskutečňování cíle bez ní nemůže existovat [9]. Sport vyžaduje úsilí po relativně dlouho dobu. Proto je potřebná silná motivace k činnosti. Lze ji považovat za jakousi „psychickou sílu“ (**Svoboda, 2000, s. 59-**

74), která je konkrétně zaměřena k určitému vybranému sportu. Ztrácí-li se, mluvíme o demotivaci, chybí-li, o amotivaci.

3.4.1 Motivační struktury

Motivy jsou dynamizující činitele vedoucí k pohotovosti začít nebo udržet chování směřující k určitému cíli. Existuje jich mnoho. Za základní lze teoreticky považovat potřeby. Vymezuje je jako nedostatek nebo nadbytek něčeho v organismu. Jedním z významných badatelů v této oblasti byl americký psycholog Abraham Maslow. V roce 1954 uvedl první verzi svojí hierarchické teorie potřeb (Nakonečný, 1997, s. 146-147). Tvrdí, že lidé jsou motivováni určitými potřebami. Jsou uspořádány v hierarchické struktuře, která je tvořena dvěma skupinami. Nižší, potřeby odstranění nedostatku (deficiency needs) a vyšší, potřeby dosažení něčeho (being values). Kromě potřeb existují i jiné motivy. K nejznámějším patří pudy, zájmy, hodnoty, ideály, zvyky. Dohromady tvoří tzv. motivační strukturu, někdy také tzv. motivační profil [9]. Jak se odvíjí motivace k činnosti (a to i sportovní) názorně ukazuje model motivační struktury podle Pardela (1977, in Svoboda, 2000, s. 60). Na obrázku 1 jsou hierarchicky vyznačeny roviny od nejobecnější ke konkrétní.

Obrázek 1. Hypotetický model motivační struktury (upraveno podle Pardela)

Základní rovinou je úroveň aktivační. Na ní se uspokojují potřeby bez konkretizace. Dítě má potřebu pohybu. Při jejím naplňování se cítí dobře, proto se snaží. Na druhé úrovni si vybírá svůj zájem, tedy činnost, jež ho upoutává z poznávací nebo citové stránky. Nachází v ní uspokojení. Na třetí úrovni je specifikace dokončena. Jedinec se přesvědčuje o svých možnostech. Stanovuje si cíle a dělá plány. Směřuje tím k určitým hodnotám. Sportovní odvětví již nemění a prohlubuje míru osobní angažovanosti na vykonávané činnosti. Náročnost cílů a plánů určuje tzv. aspirační úroveň. Pro osobnost je charakteristická její přiměřenost nebo nepřiměřenost a různorodé chování spojené s jejím dosahováním zejména tehdy, jsou-li aspirace blokovány.

3.4.2 Vnitřní a vnější motivace

Motivaci lze dělit na extrinsickou (vnější) a intrinsickou (vnitřní). Obecně platí, že vnitřní motivace je účinnější a silnější než motivace vnější. Nelze však extrinsickou motivaci chápat jako méně hodnotnou. Často se stává, že malé dítě, donucené ke sportu rodiči, si časem vnitřní motivaci vytvoří. Stejně tak je možný i opačný postup. Jak uvádí Svoboda (2000, s. 64-65), „*vnější motivace má vlastně za úkol člověka k činnosti přivést.*“ Na základě vlastní praxe jsem měl možnost zmíněnou funkci v mnoha případech pozorovat. Jedná se o případy, kdy rodiče přivedou, ať již s jakýmikoliv úmysly, své dítě do hokejové přípravy. Po několika minutách „*slzavého strachu*“ z neznámého (prostředí, lidí, aktivit) se jeho stav buď nemění, nebo lze pozorovat, jak pookřává. V silném ponoření do aktivity dítě zapomíná, že ho nějaký rodič vůbec přivedl. Na konci tréninku se mu nechce domů. V následujících týdnech se těší na své nové spoluhráče, prostředí, trenéry. Začíná se stávat součástí sociální skupiny. Dříve nebo později však nastává období fluktuace stálosti motivace. Činnost se pro dítě stává stereotypní a tudíž nudnou. Významnou roli hrají vnější motivační činitelé: rodiče, trenéři. Je třeba si uvědomit, že jejich úkolem v této situaci není dítě různými prostředky nutit a postrkovat. Opravdová motivace je umění vytvořit prostor, v němž jedinec v sobě najde vůli přinutit se k činnosti (Svoboda, 2000, s. 64-65). Sport motivuje mládež různými způsoby. Na jedné straně se může jednat o perspektivní pozlátko, kdy jsou mladí lidé ovlivněni ikonami vrcholového sportu. Cesta na vrchol je ale dlouhá a extrémně náročná. Na straně druhé přitahuje sportovní činnost sama. Uplatňuje se přirozená zvědavost, touha po poznání. Jiným typem vnitřní motivace je kompetence. Člověk chce ukázat, co sám dokáže a jak je schopný. Sport rovněž každému jedinci umožňuje projevit se samostatně. Tento aspekt sportu, tzv. osobní příčinnosti (Svoboda, 2000, s. 64-65), mládež velmi přitahuje.

4 Shrnutí teoretické části

Oblast volného času se rychle proměňuje zvláště od druhé poloviny 20. století. Zabývá se jí celá řada odborníků, jejichž názory se různě prolínají a překrývají. V odlišných formulacích se ale shodují, že volný čas je významnou oblastí rozvoje osobnosti. Během života vstupujeme do rozmanitých prostředí, v nichž se různou mírou angažovanosti účastníme volnočasových aktivit. Možností jeho využití je nepřehledné množství a objevují se stále nové. Rychlým vývojem prochází zejména aktivity sportovní. Jejich vliv ve světě je umocněn nespornými dopady v rovině ekonomické, kulturní i sociální. K popularizaci sportu výrazně napomáhá rozmach komunikačních technologií. V nejrůznějších odvětvích se setkáváme se stále mladšími sportovci. Raná sportovní specializace ukazuje, že zájmové činnosti dnes pravidelně pronikají již do předškolního věku. Diferenciace a specializace obsahu aktivit zároveň klade vysoké nároky na osobu pedagoga. Dospělí se přímo podílejí na životě a výchově mladých lidí. Snahou je učinit z volnočasových činností trvalou a významnou součást života a utváření osobnosti. Zvláště sportovních aktivit lze využít jako účinného výchovného činitele. Základními předpoklady jsou působení a dobrá profesní příprava pedagogických pracovníků. Zvláštní pozornost je pak nutné věnovat především individuálním zvláštěnostem dětí. Rozdíly mají zdroje biologické (dědičnost, kondice, zdravotní stav, pohlaví apod.), psychické (temperament, duševní schopnosti, nadání apod.) a sociálně podmíněné (zkušenosti, výchova, vzdělání, hodnoty apod.). V mladším a středním školním věku lze ve zmíněných oblastech pozorovat akcelerovaný nebo naopak opožděný trend vývoje. Na vlastnosti osobnosti mají vliv zejména malé společenské skupiny jako je rodina, školní třída nebo sportovní tým. Jsou známy rozdíly mezi sportovci a nesportovci. Sportovci bývají družnější, ochotnější pomáhat, otevřenější, sebevědomější, sebekritičtější, nezávislejší a méně neurotičtí (**Hartl et Hartlová, 2000, s. 381-382**). Významnou roli v oblasti sportu hraje motivace. Na dospělých závisí, zda se jim pro činnost podaří zájemce získat a dále je k ní motivovat. Samotní účastníci aktivit mohou být motivováni zvnějšku nebo zevnitř. Obecně platí, že vnitřní motivace je účinnější a silnější. Sport motivuje mládež různými způsoby. Nejpřirozenější jsou případy, kdy motivuje sportovní činnost sama. Uplatňuje se přirozená zvědavost a touha po poznání.

Empirická část

---

5 Průzkum a jeho výsledky

5.1 Cíl průzkumu

Cílem realizace průzkumu bylo pomocí zvolených metod zjistit a popsat některé vlivy spojené s působením sportovně zaměřených volnočasových činností na osobnost jedince v komparaci sportovců a nesportovců a mladšího a staršího školního věku.

Hlavní průzkumná otázka zněla: Jak působí provozování sportovních volnočasových aktivit na osobnost jedince školního věku?

Na základě vlastní praxe a poznatků získaných studiem literatury jsem předpokládal, že vliv sportovních činností může být velmi výrazný. S pomocí vhodného pedagogického ovlivňování lze sportovních aktivit využít jako účinného výchovného činitele v procesu všestranného působení na vlastnosti osobnosti. Předpokládám, že sportovní výchova umožňuje nejen rozvoj obecných a specifických pohybových schopností a dovedností. Jejím prostřednictvím lze utvářet potřebné návyky (režim dne, životospráva, hygiena), regulovat postoje, ovlivňovat interpersonální vztahy, rozvíjet morální a volní vlastnosti. Jsem přesvědčen, že návyky, postoje, hodnoty ovlivněné působením sportovní výchovy si jedinec ve většině případů podvědomě přenáší i do nesportovní sféry života.

5.2 Metody

Významným krokem k získávání empirických dat je volba průzkumné techniky. Jedná se o konkrétní nástroje, jejichž prostřednictvím sbíráme údaje nutné pro ověření stanovených předpokladů a naplnění cíle průzkumu. Vedle praktického stanovení předpokladů zaměřených na dítě od mladšího školního věku byly pro zpracování praktické části zvoleny osobní nestandardizovaný dotazník a řízený rozhovor.

5.2.1 Dotazník

Dotazník je jedním z nejběžnějších nástrojů sběru dat [11]. Je určen zejména k předání pro vyplnění konkrétním osobám. Vybírá se od nich organizovaně tak, aby ho každý respondent obdržel, resp. jej odevzdal. Prostřednictvím dotazníku je možné získat velké množství a více podrobných informací. Výsledná data se dají jednoduše zpracovat a vyhodnotit. Nevýhodami jsou jeho anonymita (ne vždy je stoprocentní návratnost), adaptace na podmínky zadavatele, kdy respondent odpovídá tak, jak se domnívá, že žádáme – vylepšuje si image. I přes zmíněná negativa byl ke sběru dat využit zejména proto, že je relativně jednoduchý na vyplnění, což bylo vzhledem k věku zkoumaných osob jednoznačně výhodou.

Pouze pro účely průzkumu byla sestavena osobní nestandardizovaná forma dotazníku v kombinaci uzavřených a polo uzavřených otázek. Aby na první pohled upoutal pozornost respondentů, zaměřili jsme se zejména na jeho grafickou a typografickou úpravu, srozumitelnost, přehlednost, jednoduchost vyplňování, jazykovou korektnost. Ke kvalitě výše zmíněného zcela jistě pozitivně přispěla realizace testovacího průzkumu, v němž nám skupina respondentů poskytla potřebnou zpětnou vazbu. Na jejím základě jsme zapracovali na znění vybraných otázek, aby byly pro respondenty hlavního průzkumu jednoznačné a srozumitelné vzhledem k jejich věku. Důraz byl zároveň kladen na jejich charakter, kdy jsme se snažili neklást otázky jednoznačně pozitivní nebo negativní, sugestivní, nebo respondenta odrazující. O minimalizaci stavů únavy a nesoustředění jsme usilovali volbou vhodného počtu otázek. V konečné verzi byl stanoven na 11. Předpokládaná doba vyplňování byla v intervalu 7-10 min (ve výsledku se ukázalo jako nedostatečné, reálně zabralo vyplňování žákům 15-20 min).

Před samotnou distribucí dotazníků byly žáci požádáni o spolupráci na průzkumu zabývajícího se jejich volným časem. Byly jim sděleny základní pokyny k vyplňování, dále informace, že dotazník je anonymní a co pro jeho potřeby rozumíme pod pojmem „volný čas“. Rovněž jsme poděkovali za čas, který jeho vyplňování věnují.

V úvodu dotazníkového formuláře byly respondentům sděleny znovu stručné pokyny ve formě několikáslovné nápovědy. Následovaly 3 faktografické, hlavní filtrační, a kombinace 7 uzavřených a polouzavřených otázek. Filtrační je zaměřena na výběr preferované volnočasové činnosti, k níž se vztahují otázky následující. Zabývají se vlivem sportovních aktivit na organizaci času, motivačními činiteli, aspiracemi, cíli a plány

komplexně v oblastech osobního a sportovního života. Závěrem jsme respondentům poděkovali za jejich čas a popřáli mnoho radosti a úspěchů v tom, co dělají rádi a co je baví.

5.2.2 Rozhovor

Rozhovor neboli interview je explorační metoda založená na přímém kontaktu s dotazovaným. Od běžného rozhovoru se liší cílovou orientací a nutností přípravy. Pouze pro potřeby průzkumu byla zvolena forma individuálního rozhovoru jako doplňková metoda k dotazníkovému šetření. Jeho cílem bylo získat co nejvíce informací ke zkoumaným jevům za účelem ověření stanovených předpokladů. Před rozhovory bylo nutné stanovit si jejich strukturu a připravit otázky. Samotný průběh byl zaznamenáván pomocí technického zařízení – diktafonu.

5.3 Průběh a výsledky rozhovorů

Rozhovory byly vedeny s kvalifikovanými pedagogickými pracovníky – trenéry. Důvodem jejich oslovení je skutečnost, že během své trenérské praxe mají možnost pracovat s desítkami svěřenců odpovídajících požadavkům cílové skupiny a pozorovat zkoumané jevy. Cílem rozhovoru bylo zejména upřesnit a ověřit informace získané v hlavním šetření dotazníkovou formou. Před všemi rozhovory jsme se snažili navodit přátelskou atmosféru. V úvodu byl respondentům vysvětlen cíl a smysl výzkumu. Všichni zúčastnění souhlasili se záznamem rozhovoru.

Rozhovor č. 1:

Profil trenéra:

Práci s dětmi se na trenérské pozici věnuje již více než 17 let. Není profesionálem, vykonává civilní zaměstnání. Aktivně hrál hokej na vysoké úrovni v seniorských kategoriích. Je držitelem trenérské B třídy, což je druhá nejvyšší licence. Měl možnost věnovat se starším, v současné době však pracuje s dětmi mladšího školního věku, od 4 do 8 let.

Předpokládám, že čas dětí, s nimiž pracujete, organizují z větší části rodiče. Nicméně, jak se vy sám na plánování jejich času podílíte?

Naprosto souhlasím. Jedná se však o čas mimo trénink. V době okolo a v tréninku ho organizujeme výhradně my, trenéři. Rodiče děti přivedou, někteří trénink pasivně sledují, jiní se pro dítě vrátí až po něm, a zase ho odvedou. Plánujeme jim dopředu tréninky i utkání.

Dá se již v tomto věku pozorovat participace s rodiči na organizaci času?

To závisí na osobnosti dítěte. Jsou děti, kteří se prosazují už v tomto věku. S rodiči se baví co, jak a kdy. Ve většině případů se jimi ale nechávají organizovat.

Dá se pozorovat, že jsou děti, které hokej nebaví nebo s ním začínají kvůli rodičům a ti, které to skutečně baví?

Ano. Někteří to dělají vyloženě kvůli rodičům a jiné to baví.

Jsou ti, které to nebaví, schopni rozhodnout, že skončí?

Většinou to zase rozhodnou rodiče. Jsou i případy, že skončí i dítě, které hokej baví a má na něj. Rodiče totiž časem zjistí, že nezvládají být s dětmi tolik času. Jejich zatížení je tak vysoké, že se jim nemůžou tak intenzivně věnovat. Pak skončí z rodinných, ekonomických nebo časových důvodů.

Jaká je mimochodem ona časová náročnost, v zimě, v létě?

V létě 3 hodiny, v zimě přibližně 5 hodin za týden. Z toho 2/3 je speciální příprava a 1/3 všeobecná příprava. Mělo by to být spíš obráceně, ale je to dáno časovými možnostmi.

Pokud hokej někteří ze začátku dělají „z donucení“ nebo nevědí, proč ho provozují, dá se u nich pozorovat obrat k vnitřní motivaci? Pokud ano, v jakém věku?

Ano, dá. Je to znovu velmi individuální. Záleží na vyzrálosti dítěte. Jsou toho ale schopní už i prvňáci. Zjistit, že to je to „vono“, co je baví.

Pozorujete, že věnují hokeji většinu svého času, nebo se stíhají zabývat i jinými činnostmi?

Jsou děti, které dělají jenom hokej. Pak jsou kluci, kteří hrají hokej i fotbal. A máme i děti, které hrají hokej a třeba na piáno, nebo se věnují jazykům. A není jich málo! Ale není to jejich vůle, záleží, jak to nastaví rodiče.

Dá se v průběhu času pozorovat, že se hokeji chtějí věnovat i do budoucna? Pokud ano, srovnají si, že ve volném čase nebo profesionálně?

Hrozně individuální. Někteří ani nevědí, proč tam chodí! Nechají se tam za ruku přivést, odbruslí to, protože co má chudák dělat, když už tam teda je. Pak se zase sbalí a jde, vůbec ho to nezajímá. Na druhou stranu, jsou tam jedinci, na kterých je už od první třídy vidět, že sledují nějaké cíle. Chtějí hrát hokej třeba jako Kašpařík, jsou hodně ovlivnění svými vzory. Vědí, o jakou hru jde, sledují hokej v televizi, sbírají kartičky hráčů, podpisy, chodí na stadion na zápasy Bílých Tygrů a myslí si, že tam budou jednou hrát právě oni. To, že existuje nějaké zaměstnání a volný čas vůbec netuší, nedokáží si to v tomhle věku ještě srovnat.

Rozhovor č. 2:

Profil trenéra:

Práci s dětmi se na trenérské pozici věnuje přibližně 7 let. Aktivně hrál hokej do juniorského věku (17-18let). Je držitelem trenérské B třídy, což je druhá nejvyšší licence. Od začátku své trenérské dráhy pracuje s dětmi mladšího školního věku, od 5 do 8 let. Zároveň je aktivním rozhodčím ledního hokeje.

Předpokládám, že čas dětí, s nimiž pracujete, organizují z větší části rodiče. Nicméně, jak se vy sám na plánování jejich času podílíte?

Naší náplní je připravit vyučovací lekci na ledě, v tělocvičně nebo bazénu. Co se týče zbývajících volného času, pouze doporučujeme, čím by se měly děti dále zabývat. Jiné volnočasové aktivity neorganizujeme. Výjimkou jsou turnaje v minihokeji. Konají se vždy jeden víkend v měsíci. Nejsou koncipovány jako soutěžní. Slouží jako doplněk pro zpestření výuky a podpora motivace dětí.

Dá se již v tomto věku pozorovat participace s rodiči na organizaci času?

Ano, dá. Rodiče ale mají vždy konečné slovo.

Dá se pozorovat, že jsou děti, které hokej nebaví nebo s ním začínají kvůli rodičům a ti, které to skutečně baví?

Ano již v první třídě je vidět, kdo tam chodí, protože ho rodiče na hokej přihlásili a čeká se jestli ho to chytne a naopak se dá pozorovat zápal chlapců, které to opravdu baví a do všeho jdou naplno.

Jsou ti, které to nebaví, schopni rozhodnout, že skončí?

Nejsou. Rozhodují rodiče.

Jaká je mimochodem ona časová náročnost, v zimě, v létě?

V zimě se jedná o týdenní mikrocycklus: třikrát hodina na ledě, hodina v tělocvičně, hodina v rozcvičovně a hodina v bazénu. Celkem tedy 6 hodin. Plus jednou za měsíc půldenní až celodenní turnaj v minihokeji. V létě je to dvakrát 90 minut venku na umělé trávě.

Pokud hokej někteří ze začátku dělají „z donucení“ nebo nevědí, proč ho provozují, dá se u nich pozorovat obrat k vnitřní motivaci? Pokud ano, v jakém věku?

Ano, dá. Je to ale velice individuální. Měl jsem možnost pozorovat případy kolem šestého až sedmého roku věku.

Pozorujete, že věnují hokeji většinu svého času, nebo se stíhají zabývat i jinými činnostmi?

Někteří stíhají, někteří ne. Závisí to na možnostech rodičů. Pokud jsou schopni věnovat jim více času než jim zabírá hokej, mohou dělat i další aktivity.

Dá se v průběhu času pozorovat, že se hokeji chtějí věnovat i do budoucna? Pokud ano, srovnají si, že ve volném čase nebo profesionálně?

Skoro všichni by chtěli v budoucnu hokej hrát. Nicméně, v tomhle věku ještě nejsou schopni srovnat si v hlavě jakým způsobem.

5.3.1 Shrnutí rozhovorů

Čas sportovců mladšího školního věku, vedených trenéry mládeže ledního hokeje v Liberci, plně organizují rodiče a trenéři. Vyskytují se jedinci, jež se začínají na časovém plánování pozvolna podílet. Zaměření na lední hokej a jeho provozování je časově náročné. Na rodičích závisí, kolik času mu dítě může věnovat, případně se zabývat i

dalšími zájmy. Zároveň je zřetelné, zda se hokeji věnují především z jejich vůle nebo je skutečně baví. Kolem šestého roku věku lze u vybraných jedinců, kteří zpočátku k hokeji neměli vztah, pozorovat obrat. Již žáci první třídy jsou schopni chápat o jakou hru se jedná a postupně si začínají určovat cíle. Velká většina z nich si plánuje věnovat se hokeji i do budoucna. Nejsou však ještě schopni rozlišit, zda jako koníčku ve volném čase nebo jinou formou. Rozhovory s trenéry splnily předem stanovené cíle. Ověřili a upřesnili informace získané od respondentů v dotazníkovém šetření. Jejich uskutečnění považují zpětně za přínosné. Nad očekávání jsem se dozvěděl řadu dalších skutečností. Za zajímavost lze považovat, že nemalý počet hráčů ledního hokeje kombinuje sport s aktivitami např. hudebního zaměření. Další se zabývají studiem cizích jazyků.

5.4 Výzkumný problém

Vycházejíc ze zmíněných teoretických předpokladů jsem si kladl následující otázky a podotázky:

1. Jaký vliv má provozování volnočasové sportovní aktivity na schopnosti a dovednosti v oblasti organizace času?

1a. Existuje souvislost mezi provozováním sportovních aktivit a dovednostmi v oblasti organizace času?

1b. Věnují sportovci preferované oblasti zájmu více času než nesportovci?

1c. Ovlivňuje provozování sportovní aktivity obsahovou složku volného času ve vztahu k ostatním činnostem mimo oblast sportovního zájmu?

1d. Participují sportovně zaměření jedinci s rodiči na organizaci svého času ve větší míře než nesportovci?

2. Jaké motivační činitele působí na osobnost jedince v oblasti sportovních volnočasových aktivit?

2a. Vychází v době rozhodování o provozování upřednostňované zájmové činnosti motivace častěji zevnitř nebo zvnějšku?

2b. Souvisí volba sportu jako preferované volnočasové aktivity s tím, jestli se sportem jedinec začal zabývat z vlastní iniciativy nebo na popud někoho jiného?

2c. Jaké faktory ovlivňují rozhodovací proces dítěte mladšího a staršího školního věku ohledně setrvání v činnosti v konfliktních situacích sportovního života?

3. Existuje možnost, že se sportovní aktivita stane volnočasovou konstantou života a rozvoje osobnosti?

3a. Plánují si sportovci věnovat se preferované zájmové činnosti do budoucna ve větší míře než nesportovci?

3b. Pokud se potvrdí 3a, na jaké úrovni popř. jakým způsobem?

5.5 Formulace předpokladů

V souladu s otázkami výzkumného problému jsem formuloval následující předpoklady. Procentuální kvantifikace vychází ze studia odborné literatury a z případného vlastního odhadu.

P1. Předpokládám, že nejméně 90% sportovců v mém vzorku je díky svému koníčku přesvědčeno o lepší dovednosti organizace času (komparace s nesportovci stejného věku).

P2. Předpokládám, že nejméně 30% sportovců v mém vzorku věnuje preferované volnočasové aktivitě majoritní podíl svého času (komparace s nesportovci stejného věku).

P3. Předpokládám, že sportovci v mém vzorku participují s rodiči na organizaci svého času ve větší míře než nesportovci.

P4. Předpokládám, že při volbě zájmové činnosti je nejméně 90% sportovců mladšího školního věku v mém vzorku ovlivněno vnějšími činiteli.

P5. Předpokládám, že v období staršího školního věku nejméně 90% žáků v mém vzorku vychází v oblasti sportu z intrinsické motivace.

P6. Předpokládám, že nejméně 70% sportovců v mém vzorku si plánuje nadále se sportu věnovat.

5.6 Popis zkoumaného vzorku

V souvislosti se sportovní činností, již se dlouhodobě ve svém volném čase věnuji, jsem se rozhodl uskutečnit významnou část výzkumu právě v tomto prostředí. Přibližně polovina

vzorku byla utvořena z žáků ZŠ v Liberci se sportovním zaměřením, což mělo zajistit dostatečný počet sportovců. Mezi zkoumané žáky byly zařazeny 3 sportovní a 3 nesportovní třídy, tedy 6 tříd (5., 7., 9.), o celkovém počtu 105 chlapců a děvčat. Výběr ročníků byl zvolen tak, aby ve vzorku byl zastoupen mladší, střední i starší školní věk. Žáci ve věku pod 10 let (pro účel výzkumu byla stanovena spodní hranice mladšího školního věku na 10 let) nebyly do šetření zahrnuti. Vzhledem k úrovni jejich rozumových schopností pro ně bylo obtížné na vybrané otázky odpovědět (viz 5.7 Testovací průzkum a jeho výsledky). Druhá část vzorku byla sestavena z žáků ZŠ ve Vratislavicích Nad Nisou s nesportovním zaměřením, kde byl předpoklad nižšího výskytu sportovců, avšak pouze relativně. V současnosti škola zvažuje zavedení sportovní specializace vybraných tříd se zaměřením na volejbal. Nicméně, oproti sportovní ZŠ se zde očekával vyšší počet žáků se zájmy nesportovního charakteru. Do vzorku bylo zařazeno 6 tříd (5., 6., 9.) o celkovém počtu 86 žáků. Celkem se výzkumu zúčastnilo 191 žáků (viz Tabulka 1).

Tabulka 1. Počet respondentů celkem

	třídy A		třídy B		celkem	
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)
5. třídy	42	22,0%	36	18,8%	78	40,8%
7. třídy	28	14,7%	26	13,6%	54	28,3%
9. třídy	32	16,8%	27	14,1%	59	30,9%
celkem	102	53,5%	89	46,5%	191	100%

Při zpracování výsledků výzkumu bylo 23 dotazníků vyhodnoceno jako nevyhovujících. Z důvodu zachování validity šetření byly vyřazeny. Jednalo se o 12% z celkového počtu respondentů. K dalšímu zpracování bylo využito zbývajících 88% platných dotazníků, tedy 167 (viz Tabulka 2).

Tabulka 2. Počet platných dotazníků

	třídy A		třídy B		celkem	
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)
5. třídy	39	23,4%	35	20,9%	74	44,3%
7. třídy	22	13,2%	24	14,4%	46	27,6%
9. třídy	22	13,2%	25	14,9%	47	28,1%
celkem	83	49,8%	84	50,2%	167	100%

Neplatnost vyřazených dotazníků byla ve většině případů způsobena nedodržením zadávacích pokynů. Respondenti zvolili více odpovědí v hlavní filtrační otázce. V dalších odpovědích nebylo proto zřetelné, k jakému koníčku se vztahují. Překvapivě nejvyšší počet takto vyplněných dotazníků byl zaznamenán u 9. tříd, celkem přibližně 7%.

Situaci si vysvětluji nepozorností při čtení zadání. Dalším faktorem mohlo být nedostatečné sdělení instrukcí ze strany pověřeného pedagoga. V neposlední řadě také fakt, že setření bylo prováděno v druhé polovině školního roku. V té době je již většina žáků 9. tříd přijata na SŠ a blíží se konec jejich působení na ZŠ. Domnívám se, že i přes veškerou snahu pedagogů trpí většina žáků v tomto období zvýšenou nepozorností, roztěkaností a projevuje se zde značný nezáměr o školní záležitosti. Řešením ke snížení počtu chybně vyplněných dotazníků v takových třídách by do budoucna mohla být osobní přítomnost, přičemž by měl být kladen zvláštní důraz při zadávání pokynů ke zpracování. S nejpečlivěji vyplněnou formou jsem se setkal u žáků 5. tříd.

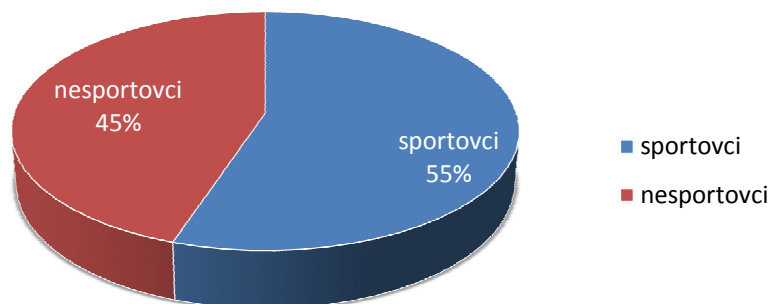
Průzkumu se ve výsledku zúčastnilo 167 žáků splnivších zadávací instrukce, v zastoupení 70 dívek a 97 chlapců (viz Tabulka 3). Počet žáků přítomných ve třídě se pohyboval od 12 do 22 žáků. Nejmladším účastníkům bylo 10 let, nejstaršímu 16 let.

Tabulka 3. Třídy podle pohlaví

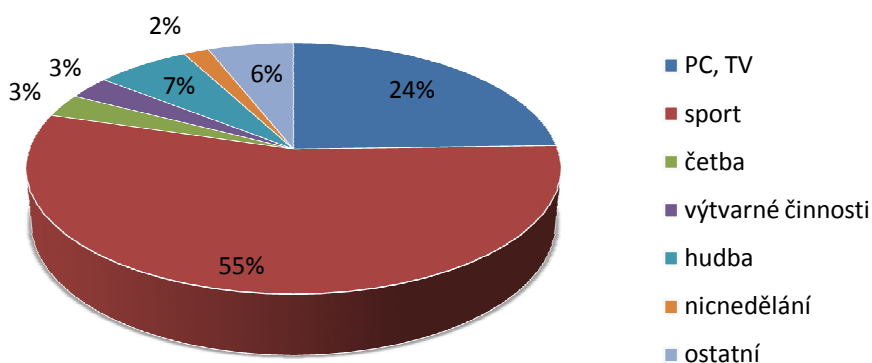
	dívky		chlapci		celkem	
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)
5. třídy	30	18,0%	44	26,3%	74	44,3%
7. třídy	20	12,0%	26	15,6%	46	27,6%
9. třídy	20	12,0%	27	16,1%	47	28,1%
celkem	70	42,0%	97	58,0%	167	100%

Pro účely průzkumu je nutné rovněž uvést počty sportovců a nesportovců, resp. respondentů, kteří v hlavní filtrační otázce označili jako preferovanou oblast zájmu aktivity sportovního nebo jiného typu. První graf uvádí procentuální vyjádření sportovců ve vztahu k nesportovcům, druhý rozložení jednotlivých oblastí zájmu.

Graf 1. Vyjádření podílu sportovců a nesportovců

Graf 2. Preference zájmových činností

5.7 Testovací průzkum a jeho výsledky

Kromě vlastního průzkumu byl také uskutečněn testovací průzkum na 5 žácích ZŠ ve věku od 9 do 15 let. Jeho účelem bylo ověřit, zda budou žáci schopni porozumět především formulaci otázek. Vzhledem k tomu, že ZŠ s rozšířenou výukou tělesné výchovy se zaměřením na lední hokej vytváří specializované třídy od 3. ročníku, byla snaha zahrnout do průzkumu i žáky zmíněného mladšího věku. Ukázalo se však, že zodpovězení

vybraných otázek je pro ně náročné. Z toho důvodu jsme se rozhodli zkoumat žáky starší 10 let. Podle teoretických východisek dochází právě v tomto věku k postupnému přechodu k abstraktnímu myšlení. Žáci 5. třídy ZŠ již byli ve většině případů schopni odpovědět na akceptovatelné úrovni. Z testovací průzkumu vyplynulo, že je nutná vhodnější grafická úprava usnadňující orientaci v textu, zvláště u čtvrté, respektive první, filtrační otázky. Dále jsme se na jeho základě rozhodli pro simplifikaci instrukcí na dotazníkovém archu, aby žáci měli možnost místo jejich studování věnovat většinu pozornosti samotným odpovědím. Pro sdělení základních pokynů ve třídách, v nichž jsem dotazník osobně nezadával, byli požádáni vyučující formou listu instrukcí (viz Příloha 1). Dotazníkový arch (viz Příloha 2) i baterie otázek se pro žáky 5. – 9. tříd ukázaly jako srozumitelné. Bylo tudíž možné použít je pro hlavní průzkum.

5.8 Průběh průzkumu

Data byla sebrána ve dnech 3. – 13.5.2010 díky ochotě a spolupráci ředitele školy a jednotlivých členů učitelského sboru. Možnost realizace průzkumu na sportovní ZŠ byla po konzultaci s ředitelem ověřena a přislíbena již v průběhu zadávání práce. Vzhledem ke skutečnosti, že ZŠ je fakultní školou TUL, a zároveň jsem ji i já navštěvoval, bylo jednání ze strany jejího vedení více než vstřícné. Současně však ředitel vyslovil žádost, aby šetření proběhlo v krátkém časovém intervalu. Z toho důvodu nebylo možné zadat dotazník v každé třídě osobně. V závislosti na zmíněném, a současně na základě výsledků testovacího průzkumu, jsem se rozhodl požádat o spolupráci vyučující. Připravil jsem list se základními informacemi o průzkumu a zároveň zde požádal pedagogy o interpretaci důležitých pokynů žákům (viz Příloha 1). Nesportovní ZŠ měla vhodně doplnit zkoumaný vzorek s očekáváním nižšího počtu sportovců. S laskavým svolením kolegyně, jež instruovala žáky v hodinách, v nichž jsem neměl možnost být přítomen, jsem ve vybraných třídách dotazník zadával sám. Osobní přítomnost, v kombinaci s vysokým důrazem kladeným na zadávání pokynů ze strany kolegyně i mojí, se projevila jako zásadní vzhledem k počtu chybně vyplněných dotazníků. Oproti 9% neplatných, jež byly na sportovní ZŠ zadávány šesti různými pedagogy, jsme zde zaznamenali pouze 3 % výskyt. Výzkum probíhal ve všech třídách místo vyučování a v každé třídě zabral časově od 10 do 20 min v závislosti na věku žáků.

5.9 Analýza výsledků a jejich interpretace

Po sebrání prošla vybraná data statistickými testy významnosti, za účelem ověření existence vztahů. Shodně byl použit tzv. Fischerův exaktní test (2x2, 2x3, 2x4). Jeho pomocí zjistíme míru pravděpodobnosti, zda se rozptýly v argumentech výrazně neliší. Hladina významnosti byla stanovena na 0,05, tedy 5%. Výsledky jednotlivých testování jsou shodně statisticky významné. Je tedy nepravděpodobné, že byly způsobeny náhodně. Pro snadnější orientaci byla pro účely interpretace výsledků průzkumu tvrzení v dotazníku rozdělena na části A a B. Část B obsahuje tvrzení vztahující se k ověřování předpokladů. Jsou číslována 1b – 7b (viz Příloha 2).

Výsledné informace jsou znázorněny v tabulkách. Následně jsou zobrazeny v grafech v procentuálním vyjádření, kde hodnoty v % jsou vždy zaokrouhleny na celá čísla.

5.9.1 Vyhodnocení předpokladů

P1. Předpokládám, že nejméně 90% sportovců v mém vzorku je díky svému koníčku přesvědčeno o lepší dovednosti organizace času (komparace s nesportovci stejného věku).

Ověřováno pomocí tvrzení 1b (viz Příloha 2).

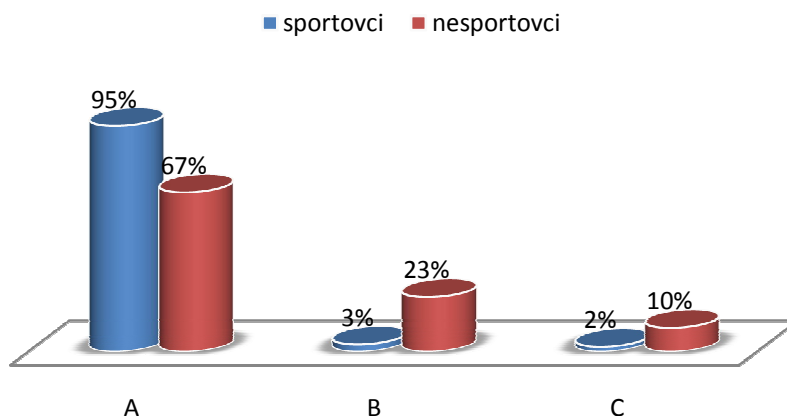
Tabulka 4. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 1b (sportovci vs. nesportovci).

	sportovci		nesportovci		celkem		f-test 2x3 (P)
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	
odpověď A	87	52,0%	50	30,0%	137	82,0%	0,000018
odpověď B	3	1,8%	17	10,2%	20	12,0%	
odpověď C	2	1,2%	8	4,8%	10	6,0%	
celkem	92	55,0%	75	45,0%	167	100%	

Legenda tabulky 4.: z důvodu příliš nízkých četností byly vybrané kategorie sloučeny, následovně:

odpověď A – rozhodně ano, spíše ano,
odpověď B – nepřijde mi,
odpověď C – spíše ne, v žádném případě ne.

**Graf 3. Přesvědčení o míře dovednosti organizace času
(sportovci vs. nesportovci)**

Legenda grafu 1.:

A – rozhodně ano, spíše ano,

B – nepřijde mi,

C – spíše ne, v žádném případě ne.

Diskuse:

Na základě studia odborných textů a vlastních zkušeností jsem se domníval, že prostřednictvím sportovní výchovy lze utvářet návyky úzce související s organizací času. Vycházel jsem ze skutečnosti, že provozování jakékoliv sportovní aktivity má své zákonitosti. Pro smysluplné sportování na jakékoliv úrovni je nutné dodržovat vhodnou životosprávu, individuálním zvláštnostem přiměřenou fyzickou zátěž, a odpovídající regeneraci. Zatímco kreslit si nebo číst můžeme např. i po jídle, sportovat nikoliv. Jsme proto nuceni organizovat čas vhodnějším způsobem. Právě vyšší nároky na plánování času spojeného s provozováním sportovních aktivit, podle mého názoru, uschopňují sportovce k lepší dovednosti organizace času i v nesportovních oblastech života (ač se navzájem úzce se sportovní prolínají). Prostřednictvím ověřování předpokladu P1 jsem se snažil zjistit míru přesvědčení o lepší dovednosti organizace času ovlivněnou provozováním sportovní činnosti. O absenci vlivu provozovaného koníčku na plánování času jsou přesvědčena 2% sportovců a 10% nesportovců. V případě sportovců se z určité části může jednat o jedince, kteří nejsou nuceni participovat na organizaci svého času a plánuje jej za ně někdo jiný (rodiče, trenér). Zároveň je možné, že mu věnují tak malý podíl času, že považují působení sportu za nevýznamné. U nesportovců přímo závisí na činnosti, jíž svůj čas věnují nejraději. Odpovědi respondentů, kteří uvedli ve filtrační otázce jako preferovanou oblast zájmu počítač, televizi nebo dokonce chození ven s kamarády a poflakování se, se výrazně

lišily. Někteří byli přesvědčeni o lepší dovednosti organizace času vzhledem k vybrané činnosti, jiní nikoliv. Markantní rozdíl mezi sportovci a nesportovci byl patrný v odpovědích na neutrální možnost „nepřijde mi“. Zatímco sportovci ji volili ve 3%, nesportovci v celých 23% odpovědí. Po důkladnější analýze bylo zjištěno, že nadpoloviční většina (59%) respondentů zvolivších zmíněnou možnost vybrala ve filtrační otázce jako svůj koníček počítač nebo televizi. Výsledek podporuje moji domněnku, že mnoho mladých lidí v mém vzorku sedí u počítače nebo televize bezcílně. Jde tedy o pouhý konzumní způsob trávení času. Překvapivě, 24% respondentů volících možnost „nepřijde mi“, se zabývá četbou jako oblastí svého zájmu. Nutno uvést, že se jedná o pouhé 4 respondenty, z nichž 3 se zabývají četbou nebo listováním v časopisech. Přesvědčení o lepší dovednosti organizace času vyjádřilo 95% sportovců oproti 67% nesportovců. Domnívám se, že přesvědčení o pozitivním vlivu sportovních aktivit na dovednosti v oblasti organizace času u 95% respondentů v mém vzorku naznačuje, že plánování času je nezbytnou nutností nejen ve sportovní, ale zároveň v nesportovní oblasti života.

Závěr:

Platnost předpokladu P1 v mém vzorku respondentů **se potvrdila**.

P2. Předpokládám, že nejméně 30% sportovců v mém vzorku věnuje preferované volnočasové aktivitě majoritní podíl svého času (komparace s nesportovci stejného věku).

Ověřováno pomocí tvrzení 2b (viz Příloha 2).

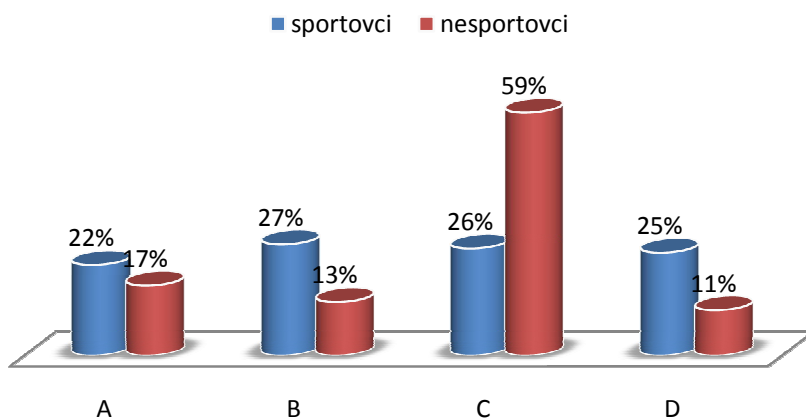
Tabulka 5. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 2b (sportovci vs. nesportovci).

	sportovci		nesportovci		celkem		f-test 2x4 (P)
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	
odpověď A	20	12,0%	13	7,8%	33	19,8%	0,000212
odpověď B	25	15,0%	10	6,0%	35	21,0%	
odpověď C	24	14,4%	44	26,2%	68	40,6%	
odpověď D	23	13,8%	8	4,8%	31	18,6%	
celkem	92	55,2%	75	44,8%	167	100%	

Legenda tabulky 5.:

odpověď A – 1-7 hodin týdně (v průměru hodinu denně),
odpověď B – 8-16 hodin týdně (v průměru více jak hodinu denně),
odpověď C – kolik času uznám za vhodné, chci se věnovat i jiným zájmům,
odpověď D – naprosto jím žiji a věnuji mu všechny svůj volný čas.

Graf 4. Podíl využití volného času ve vztahu k preferované aktivitě (sportovci vs. nesportovci)

Legenda grafu 1.:

A – 1-7 hodin týdně (v průměru hodinu denně),
B – 8-16 hodin týdně (v průměru více jak hodinu denně),
C – kolik času uznám za vhodné, chci se věnovat i jiným zájmům,
D – naprosto jím žiji a věnuji mu všechny svůj volný čas.

Diskuse:

Mladí sportovci v době povinné školní docházky, navštěvující školy s rozšířenou výukou tělesné výchovy se zaměřením na specifické odvětví sportu, věnují preferované oblasti zájmu vysoký podíl svého času. Tvrzení je podporováno faktem, že dnes takové školy běžně zařazují sportovní přípravu mládeže v době výuky. Mnohým sportovcům se tímto vytváří určité množství volného času, v němž se lze zabývat alternativními činnostmi v době mimo vyučování. Pro jiné však vzniká příležitost, jak navýšit čas věnovaný právě specifické sportovní činnosti. Předpokládal jsem, že minimálně 30% sportovců v mém vzorku věnuje preferované sportovní činnosti majoritní podíl svého času. V průměru hodinu denně věnuje svému koníčku 22% sportovců a 17% nesportovců. Více jak hodinu denně 27% sportovců a 13% nesportovců. Zatímco v prvním případě je rozdíl mezi sportovci a nesportovci, z mého pohledu, nepatrný (5%), v druhém případě je již výraznější (14%). Výběrem třetí možnosti (C), potvrdili respondenti v mém vzorku domněnku, že zatímco sportovci soustředí svoji pozornost spíše k jedné specifické činnosti, nesportovci se ve větší míře zabývají i zálibami mimo preferovanou oblast. Majoritní podíl volného času věnuje vybrané činnosti 25% sportovců a 11% nesportovců. Po další analýze dat bylo zjištěno, že mezi nesportovci věnují většinu času preferované oblasti zájmu dívky (50%) i chlapci (50%) ve stejném poměru, u sportovců to jsou většinou chlapci (83%). Nejedná se však o třetinu sportovců mladšího a staršího školního věku v mém vzorku, jak jsem předpokládal, nýbrž o $\frac{1}{4}$. Je možné, že řada sportovců se rozhodne věnovat větší část sportu v pokročilejším věku pod vlivem perspektivy sportovce s poloprofesionálním nebo profesionálním statutem.

Závěr:

Platnost předpokladu P2 v mém vzorku respondentů **se nepotvrdila**.

P3. Předpokládám, že sportovci v mém vzorku participují s rodiči na organizaci svého času ve větší míře než nesportovci.

Ověřováno pomocí tvrzení 3b (viz Příloha 2).

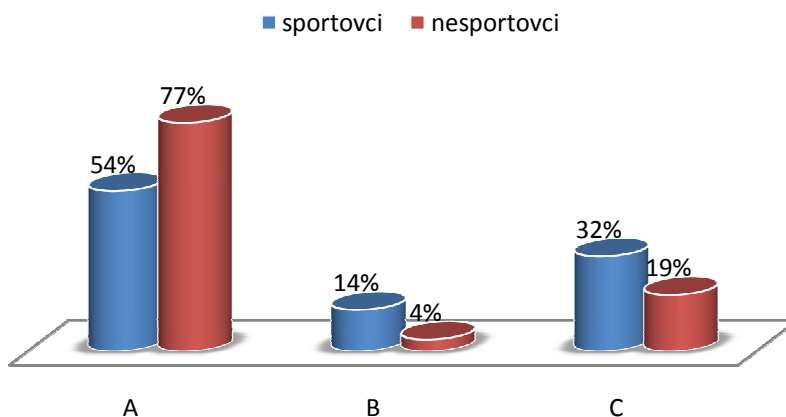
Tabulka 6. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 3b (sportovci vs. nesportovci).

	sportovci		nesportovci		celkem		f-test 2x3 (P)
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	
odpověď A	50	29,9%	58	34,7%	108	64,6%	0,00538
odpověď B	13	7,8%	3	1,8%	16	9,6%	
odpověď C	29	17,4%	14	8,4%	43	25,8%	
celkem	92	55,1%	75	44,9%	167	100%	

Legenda tabulky 6.:

odpověď A – musím si sám dopředu organizovat čas,
odpověď B – nemusím se starat, čas mi plně organizují rodiče,
odpověď C – organizaci svého času plánuji společně s rodiči.

Graf 5. Míra participace na organizaci volného času ve vztahu k rodičům (sportovci vs. nesportovci)

Legenda grafu 6.:

A – musím si sám dopředu organizovat čas,
B – nemusím se starat, čas mi plně organizují rodiče,
C – organizaci svého času plánuji společně s rodiči.

Diskuse:

Domnívám se, že zájem rodičů o oblast volného času svých dětí značně ovlivňuje jeho obsah a strukturu. V souvislosti se sportovními činnostmi je zmíněná situace ještě výraznější. Na sportovní zájmy dětí je v mnohdy třeba vyčlenit, někdy i nemalou, část rodinného rozpočtu. Vzhledem k finanční i časové náročnosti sportu jsem předpokládal, že sportovci v mém vzorku participují s rodiči na organizaci volného času v mnohem větší míře než nesportovci. Čas si plně organizuje samo 77% nesportovců a 54% sportovců. Podle očekávání vybíralo tuto možnost více respondentů staršího školního věku (69%) oproti žákům mladšího školního věku (31%). Bez výraznějšího podílu na organizaci svého času jsou 4% nesportovců a 14% sportovců. Rozdíl v rámci odpovědi B může napovídat o samostatnosti, resp. nesamostatnosti sportovců, v mém vzorku respondentů. Ve spolupráci s rodiči plánuje čas 19% nesportovců a 32% sportovců.

Závěr:

Platnost předpokladu P3 v mém vzorku respondentů **se potvrdila**.

P4. Předpokládám, že při volbě zájmové činnosti je nejméně 90% sportovců mladšího školního věku v mém vzorku ovlivněno vnějšími činiteli.

Ověřováno pomocí tvrzení 4b (viz Příloha 2).

Tabulka 7. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 4b (mladší školní věk).

	ml. šk. věk		st. šk. věk		celkem	
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)
odpověď A	18	19,6%	15	16,3%	33	35,9%
odpověď B	12	13,0%	19	20,6%	31	33,6%
odpověď C	17	18,5%	11	12,0%	28	30,5%
celkem	47	51,1%	45	48,9%	92	100%

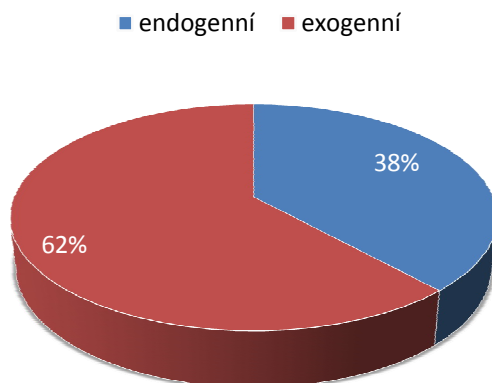
Legenda tabulky 7.:

odpověď A – začal/začala jsem se o něj zajímat sám/sama,

odpověď B – přivedli mě k němu rodiče,

odpověď C – přivedl mě k němu někdo jiný z rodiny, kamarádi nebo známí.

Graf 6. Působení exogenních činitelů při výběru zájmové činnosti v období mladšího školního věku

Legenda grafu 7.:

exogenní – začal/začala jsem se o něj zajímat sám/sama (A),

endogenní – přivedli mě k němu rodiče (B), přivedl mě k němu někdo jiný z rodiny, kamarádi nebo známí (C).

Diskuse:

V širokém spektru zájmových činností, které dnešní svět nabízí hraje významnou roli rodina. Časté jsou společné aktivity příslušníků různých generací. V mnoha případech lze pozorovat, že se děti věnují shodné zájmové aktivitě jako např. jejich rodiče. Výběr totožné zájmové činnosti může být podpořen genetickými předpoklady, vlivem prostředí, v němž jedinec vyrůstá nebo celou řadou dalších faktorů. Předpokládal jsem, že v období mladšího školního věku působí při výběru volnočasové činnosti zejména činitelé exogenní. Samo se o volbě zájmové činnosti rozhodlo 38% a vnějšími činiteli bylo ovlivněno 62% respondentů v mém vzorku. Situace mohla být ovlivněna několika faktory. Větší část sportovců, na nichž byl průzkum proveden, tvořili žáci navštěvující ZŠ s rozšířenou výukou tělesné výchovy se zaměřením na lední hokej. V posledním desetiletí procházel tento sport v Česku úspěšným obdobím, zejména v seniorských kategoriích. V době moderních technologií, kdy je televizní přijímač standardním vybavením každé domácnosti, je spíše nemožné informacím týkajících se tohoto sportu uniknout. Pro potenciální hokejové naděje mohou být prvním impulsem. Dalšími faktory mohou být rodiče se vztahem k jinému sportu, nebo přesvědčení, že se jedná o „drahý“ sport.

Závěr:

Platnost předpokladu P4 v mém vzorku respondentů **se nepotvrdila**.

P5. Předpokládám, že v období staršího školního věku nejméně 90% žáků v mém vzorku vychází v oblasti sportu z intrinsické motivace.

Ověřováno pomocí tvrzení 6b (viz Příloha 2).

Tabulka 8. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 6b (starší školní věk).

	ml. šk. věk		st. šk. věk		celkem	
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)
odpověď A	44	47,8	43	46,7	87	94,5%
odpověď B	0	0,0	0	0,0	0	0,0%
odpověď C	3	3,3	2	2,2	5	5,5%
celkem	47	51,1	45	48,9	92	100%

Legenda tabulky 8.:

odpověď A – mě stále baví a mám z něj radost,
 odpověď B – kvůli rodičům, kteří si to přejí,
 odpověď C – ze zvyku, nevím, co jiného bych měl/měla dělat.

Graf 7. Působení intrinsické motivace v oblasti sportu v období staršího školního věku

Legenda grafu 8.:

intrinsická – mě stále baví a mám z něj radost (A),
 extrinsická – kvůli rodičům, kteří si to přejí (B), ze zvyku, nevím, co jiného bych měl/měla dělat(C).

Diskuse:

Starší školní věk je z vývojového hlediska považován za přechod z dětství do počínající dospělosti. Ze sportovního hlediska jej lze rovněž nazývat přechodem, a to významným. V celé řadě sportovních odvětví, v našem případě ledním hokeji, sportovci přecházejí z mládežnických do dorosteneckých a později juniorských kategorií. Nastává období rozhodování. Pokračovat ve sportovní kariéře? Půjde spojit se střední školou nesportovního zaměření? Z vlastní zkušenosti mohu říci, že situace může být často značně komplikovaná. Ve chvílích rozhodování ji ovlivňuje několik faktorů. Výběr střední školy a postoj jejího vedení k novému studentovi. Perspektiva sportovce v rámci preferovaného odvětví. Vztah sportovce k činnosti zájmu. K jeho budování dochází v průběhu několikaleté interakce s vybraným sportem. Předpokládal jsem, že v období staršího školního věku vychází většina žáků v oblasti sportu z motivace intrinsické. Skutečnost, že se vybranému sportu i nadále věnují proto, že je stále baví a mají z něho radost, potvrdilo 96% respondentů. Zbývajících 4% uvedla, že se jím zabývá ze zvyku, protože neví, co jiného by dělala. Domnívám se, že vnitřní motivace souvisí s chtěním – vůlí. Nicméně nerozhodnost a setrvačnost v pěstování sportovní činnosti, z mého pohledu, chtění postrádá. Z toho důvodu si dovoluji řadit odpověď C k formám vnější motivace. Odpověď B – „kvůli rodičům, kteří si to přejí“ volilo 0% sportovců. Situaci si vysvětluji nevhodnou formulací odpovědi, kdy pravděpodobně nedostatečně vystihovala názor respondentů.

Závěr:

Platnost předpokladu P5 v mém vzorku respondentů **se potvrdila**.

P6. Předpokládám, že nejméně 70% sportovců v mém vzorku si plánuje nadále se sportu věnovat.

Ověřováno pomocí tvrzení 7b (viz Příloha 2).

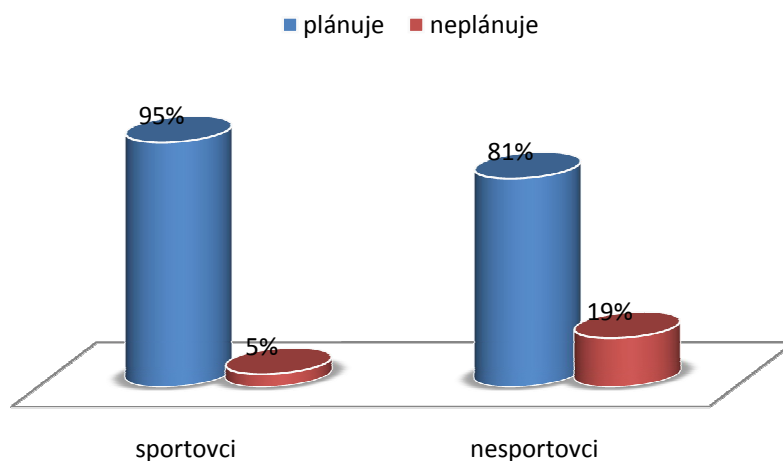
Tabulka 9. Vyhodnocení odpovědí k tvrzení 7b (sportovci vs. nesportovci).

	sportovci		nesportovci		celkem		f-test 2x2 (P)
	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	absolutní četnost (N)	platná procenta (%)	
odpověď A	45	26,9%	51	30,6%	91	57,5%	0,007269
odpověď B	42	25,1%	10	6,0%	52	31,1%	
odpověď C	5	3,0%	14	8,4%	19	11,4%	
celkem	92	55,0%	75	45,0%	167	100%	

Legenda tabulky 9.:

odpověď A – jako zálibě ve volném čase,
odpověď B – jako zaměstnání na plný úvazek,
odpověď C – neplánuji se mu věnovat, mám jiné plány.

Graf 8. Plány v oblasti sportu (sportovci vs. nesportovci)

Legenda grafu 9.:

plánuje – jako zálibě ve volném čase (A), jako zaměstnání na plný úvazek (B),
neplánuje – neplánuji se mu věnovat, mám jiné plány (C).

Diskuse:

Během života vstupujeme do různých prostředí, kde se účastníme aktivit různého typu. Chceme jich vyzkoušet mnoho a poznávat stále nové. Zpravidla však se vracíme a jsme přitahováni zvláštní silou k oblasti zájmu, již jsme se věnovali v dětství. U některých jedinců se ústřední celoživotní zájem, koníček utváří již v době staršího školního věku. U jiných, vzhledem k rané sportovní specializaci, již mnohem dříve. Předpokládal jsem, že více jak dvě třetiny sportovců v mém vzorku si plánuje věnovat se vybranému sportu i do budoucna. Jako zálibě ve volném čase se v něm hodlá pokračovat 49% sportovců a 68% nesportovců. Rozdíl o 19% mezi sportovci a nesportovci si vysvětluji následovně. Je možné, že nesportovci mnohem častěji považují svůj koníček za volnočasovou aktivitu od počátku věnování se jí. Pravděpodobně neuvažují nad tím, že by se měla stát něčím jiným než zálibou, jako např. zaměstnáním. Někdy k tomu dojde, avšak nejedná se o očekávání, s kterým do ní vstupují. Na druhé straně sportovci. Domnívám se, že existuje skupina jedinců, kteří se začnou věnovat určitému sportovnímu odvětví s tím, že se v budoucnu stane jejich zaměstnáním. Ať již se zmíněným cílem do sportovní činnosti vstoupili či naopak, uvedlo 39% sportovců, že by do budoucna svůj koníček přetransformovali v zaměstnání. Nesportovci volili možnost B ve 13%. Dále se preferovaným zájmem do budoucna neplánuje zabývat 5% sportovců a 25% nesportovců. Lze se domnívat, že sportovci v mém vzorku mají k provozované činnosti, oproti nesportovcům, pevnější vztah.

Závěr:

Platnost předpokladu P6 v mém vzorku respondentů **se potvrdila**.

Závěr

V době studia Pedagogiky volného času jsem jako účastník nebo organizátor měl možnost poznat a seznámit se s aktivitami a kurzy environmentálního, zážitkového, teambuildingového, osobnostně-rozvojového, harmonizačního nebo právě sportovního zaměření. Vzhledem k možnosti osobní komparace zkušeností a zážitků získaných před a v průběhu studia oboru se domnívám, že teorie hraje významnou roli v praktickém přístupu k práci.

V teoretické části práce jsem se zabýval vymezením pojmů a terminologií spojenou s problematikou volného času a sportovně zaměřených volnočasových činností. Následoval souhrn hlavních všeobecných poznatků o vývoji jedince a struktuře a dynamice jeho osobnosti. Stručně bylo zpracováno stadijní pojetí vývoje dětí od mladšího školního věku a oblast motivace z obecného hlediska v souvislosti se sportovními aktivitami.

V empirické části byl proveden průzkum pro ověření stanovených předpokladů na 6 sportovních a 6 nesportovních třídách ZŠ o celkovém počtu 167 žáků. Data byla získávána pomocí osobních nestandardizovaných dotazníků. Pro upřesnění informací byly současně provedeny rozhovory s několika kvalifikovanými trenéry zabývajícími se výchovou a sportovní přípravou mládeže.

Cílem průzkumu bylo zjistit a popsat vybrané vlivy spojené s působením sportovně zaměřených volnočasových aktivit na osobnost jedince od mladšího školního věku. Zejména jsem se zaměřil na oblast organizace času, motivačních činitelů, aspirací, cílů a plánů v rámci sportovního života. V souladu s cíli práce byly naformulovány předpoklady, jež byly dále ověřovány pomocí stanovených metod. V rámci konkrétního vzorku 167 žáků ZŠ bylo zjištěno, že většina sportovců je díky svému koníčku přesvědčena o lepší organizaci svého času. Časová dotace věnovaná preferované činnosti je různá a ovlivňuje ji celá řada faktorů. Jedním z nich jsou rodiče. Oproti nesportovcům lze pozorovat, že sportovci na organizaci času participují s rodiči v mnohem větší míře. Na druhé straně, při volbě zájmové činnosti, nehrají vnější činitelé tak výraznou roli, jak jsem předpokládal. V období staršího školního věku většina sportovců v mém vzorku vychází z intrinsické motivace. Většina žáků se preferovanému sportu plánuje v různých formách věnovat i

v budoucnu. Preferovaná sportovní činnost má potenciál, stát se pro ně volnočasovou konstantou života a rozvoje osobnosti.

Mnohokrát jsem se přesvědčil, že je opodstatněné a prospěšné vycházet z teorie a svoji činnost stavět na jejích předpokladech. Z toho důvodu pokládám zpracování teoretické části za relevantní. Zároveň jsem přesvědčen, že informace získané několikaměsíčním studiem odborné literatury a realizací průzkumného šetření mi umožní:

- kvalifikovanější orientaci ve zkoumané problematice;
- aplikovat je v praxi v rámci sportovní volnočasové činnosti jíž se dlouhodobě věnuji;
- reflektovat je v komparaci s praktickými zkušenostmi.

Cílů práce tak, jak byly stanoveny, jsem dosáhl. V budoucnu bych rád své zaměření na zvolenou problematiku ještě rozšířil a hlouběji propracoval.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné

DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha : Portál , 1997. 175 s. ISBN 80-7178-134-7.

GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení : teorie rozmanitých inteligencí*. Praha : Portál, 1999. 398 s. ISBN 80-7178-279-3.

GUTH, Karel; PRCHAL, Jaroslav. *100 let českého hokeje*. Praha : AS Press, 2008. 349 s. ISBN 978-80-903552-4-8.

HÁJEK, Bedřich . *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008. Zájmová činnost, s. 163-182. ISBN 978-80-7367-473-1.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena . *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. Osobnost, s. 381-382. ISBN 80-7178-303-X.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, Břetislav. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha : Portál, 2008. Východiska, souvislosti, perspektivy, s. 7-64. ISBN 978-80-7367-473-1.

NAKONEČNÝ, Milan . *Motivace lidského chování*. Praha : Akademia, 1997. 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

PÁVKOVÁ, Jiřina, et al. *Pedagogika volného času : teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha : Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008. Výchova ve volném čase, s. 65-82. ISBN 978-80-7367-473-1.

SEKOT, Aleš. *Sport a společnost*. Brno : Paido, 2003. 191 s. ISBN 80-7315-047-6.

SEKOT, Aleš. *Sociologické problémy sportu*. Praha : Grada, 2008. 223 s. ISBN 978-80-247-2562-8.

SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas*. Praha : Karolinum, 2000. 111 s. ISBN 80-246-0044-7.

ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do vývojové psychologie*. Liberec : TUL, 2006. 103 s. ISBN 80-7372-057-4.

SVOBODA, Bohumil. *Pedagogika sportu*. Praha : Karolinum, 2000. 250 s. ISBN 80-246-0156-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha : Karolinum, 1999. 353 s. ISBN 80-7184-803-4.

Elektronické

- [1] Koncepce státní podpory sportu v České republice. In *Koncepce státní podpory sportu v ČR* [online]. Tisková zpráva. Praha : MŠMT ČR, 17.9.2009 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/koncepce-statni-podpory-sportu-v-ceske-republice>>.
- [2] Osobnostní a sociální výchova. In *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha : Scio, 2006 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.scio.cz/skoly/rvp/odstavec.asp?odstavecID=1480>>.

- [3] Koncepce státní politiky. In *Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002* [online]. Praha : MŠMT ČR, 17.8.2001 [cit. 2010-01-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky>>.

- [4] *Encarta Dictionary* [online]. 2009 [cit. 2010-02-15]. MSN Worldwide. Dostupné z WWW: <<http://encarta.msn.com/encnet/features/dictionary/dictionaryhome.aspx>>.

- [5] Sport. In *Sport : From Wikipedia, the free encyclopedia* [online]. San Francisco : Wikimedia Foundation Inc., 5.11.2001, 13.2.2010 [cit. 2010-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Sport>>.

- [6] Zákon o podpoře sportu. In *Zákon č. 115 ze dne 28. února 2001, o podpoře sportu ve znění zákona č. 219 ze dne 5. května 2005*. [online]. Praha : MŠMT ČR, 30.6.2001, 21.4.2010 [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/sport/zakon-o-podpore-sportu>>.

- [7] Gymnázia s třídami zaměřenými na sportovní přípravu v ČR. In *Gymnázia s třídami zaměřenými na sportovní přípravu v ČR : Pro období 2001 až 2003*. [online]. Praha : MŠMT ČR, 11.11.2001 [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/sport/gymnazia-s-tridami-zamerenymi-na-sportovni-pripravu-v-cr-1>>.

- Gymnázia s třídami zaměřenými na sportovní přípravu v ČR. In *Gymnázia s třídami zaměřenými na sportovní přípravu v ČR : Pro školní rok 2004 / 2005. Aktualizace ke dni 1.9. 2004*. [online]. Praha : MŠMT ČR, 25.10.2004, 7.11.2006 [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/sport/gymnazia-s-tridami-zamerenymi-na-sportovni-pripravu-v-cr>>.

- [8] Sportovní centra mládeže : Zásady Programu II.: Sportovní centra mládeže - 2010. In *Péče o sportovní talenty* [online]. Praha : MŠMT ČR, 28.11.2008 [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/sport/scm-1>>.

- [9] MOOS, David Obecná teorie motivace. In *Motivace* [online]. Praha : SNN ČSL JEP, 2.4.2008 [cit. 2010-04-07]. Dostupné z WWW: <http://snncls.cz/wp/wp-content/uploads/file/Motivace_Moos.pdf>
- [10] HÁJEK, Martin. *Vedeme.cz* [online]. 2005 [cit. 2010-04-07]. Základní pojmy motivace. Dostupné z WWW: <http://www.vedeme.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=268&Itemid=185>.
- [11] *Dotazník-online : ...jak na dotazník* [online]. 2007 [cit. 2010-04-26]. Vše o dotaznících... Dostupné z WWW: <<http://www.dotaznik-online.cz/>>.

Seznam příloh

Příloha 1. Arch zadávacích instrukcí pro pedagogy.

Příloha 2. Dotazníkový formulář, část A, část B.

Příloha 1. Arch zadávacích instrukcí pro pedagogy.

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

Jmenuji se Lukáš Kajínek. Jsem studentem 3. ročníku Pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Obracím se na Vás s žádostí o spolupráci na výzkumu, jež se zabývá volným časem Vašich žáků. Dotazník je anonymní a jeho výsledky nebudou nikde zveřejněny. Poslouží pouze pro hromadné zpracování v rámci mé bakalářské práce. Vyplňování zabere žákům přibližně 7-10 minut.

Sdělte, prosím, žákům následující informace:

- Prosím Vás o vyplnění dotazníku zabývajícího se Vaším volným časem
- Dotazník je anonymní
- Volným časem rozumíme, že nesedíme ve škole a máme možnost zpravidla dělat, co chceme a co nás baví
- Odpovědi křížkujte do připravených políček ☒ nebo doplňte na linku _ _ _ _ _
- V případě více možností se rozhodněte pro **jednu**
- Děkuji, Lukáš Kajínek, student

Vás prosím o vyplnění jednoduché faktografické tabulky:

Datum	Třída	Vyučovací hodina	Aktuální počet žáků

Děkuji za Váš čas a přeji hezký den.

Lukáš Kajínek

Příloha 2. Dotazníkový formulář, část A.

Jdeme na to! Není to písemka, tak nespěchej...

Jsem ☐ děvče ☐ ☐ chlapec.

Navštěvuji 4. ☐ 5. ☐ 6. ☐ 7. ☐ 8. ☐ 9. ☐ třídu ZŠ.

Je mi 8 9 10 11 12 13 14 15 let.

Svůj volný čas nejraději věnuji (vyber jednu možnost z 1-7 a upřesni ji):

1 ☐ počítači nebo televizi

Především:

☐ internetu ☐ hraní her ☐ sebezodělávání ☐ jiným způsobem (napiš) _____2 ☐ sportu

Především:

☐ hokeji a činnostem s ním spojeným ☐ jiným sportům _____

3 ☐ četbě

Především:

☐ knih ☐ časopisů a novin ☐ prohlížení obrázků ☐ jiným způsobem _____

4 ☐ výtvarným činnostem

Především:

☐ kreslení a malování   ☐ keramice   ☐ jinému umění _____

5 ☐ hudbě

Především:

☐ poslechu ☐ hře na nástroj ☐ jiným způsobem _____

6 ☐ nicnedělání

Především:

-----

7 ☐ něčemu jinému (můžeš uvést více možností): _____

© 2013 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 274: 103–112

Příloha 2. Dotazníkový formulář, část B.

Nyní se budeme dále zabývat činností, kterou jsi zvolil/zvolila v předchozí otázce. Nazýváme ji Tvým **koničkem**. (v následujících otázkách vyber vždy **jednu** možnost)

Můj koníček mi pomáhá naučit se lépe využít svůj volný čas.

- ☐ rozhodně ano   ☐ spíše ano   ☐ nepříjde mi   ☐ spíše ne   ☐ v žádném případě ne

Věnuji mu

- ☐ 1 – 7 hodin týdně (v průměru hodinu denně)
☐ 8 a více hodin týdně (v průměru více jak hodinu denně)
☐ kolik času uznám za vhodné, chci se věnovat i jiným zájmům
☐ naprosto jím žiji a věnuji mu všechn svůj volný čas

Abych se jím mohl/mohla zabývat

- ☐ musím si sám dopředu organizovat čas
☐ nemusím se starat, čas mi plně organizují rodiče
☐ organizaci svého času plánuji společně s rodiči

O provozování svého koníčku jsem se rozhodl

- ☐ začal/začala jsem se o něj zajímat sám/sama
☐ přivedli mě k němu rodiče
☐ přivedl mě k němu někdo jiný z rodiny, kamarádi nebo známi

Když jsem se jím začal/začala zabývat

- ☐ bavil mě od prvního okamžiku
☐ bavil mě, ale časem mě omrzela a dál jsem ho dělal/dělala protože je to lepší než nicnedělání
☐ ze začátku mě nebavil, ale časem jsem mu „přišel/přišla na chuť“
☐ nebavil mě od začátku, ale musel/musela jsem v něm pokračovat

V současné době se mu věnuji, protože

- ☐ mě stále baví a mám z něj radost
☐ kvůli rodičům, kteří si to přejí
☐ nevím, co jiného bych měl/měla dělat

Do budoucna se mu chci věnovat

- ☐ jako zálibě ve volném čase
☐ jako zaměstnání na plný úvazek
☐ neplánuji se mu věnovat, mám jiné plány

A to je vše. Děkuji za Tvé odpovědi. Přeji mnoho radosti a úspěchů v tom, co děláš rád/ráda a co Tě baví.

Lukáš